

*ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування*

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
док.екон.наук., професор
_____ Володимир СИБІРЦЕВ
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Державна фінансова підтримка розвитку підприємств малого та середнього
бізнесу»

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу,
групи ФС-22М ОПП «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
Бобро Павло Олегович
« ____ » _____ 2024 р.

Керівник роботи: кандидат економічних
наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Подплетний Валерій Володимирович
« ____ » _____ 2024 р.

Рецензент: кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
маркетингу та економічної кібернетики
Центральноукраїнського національного
технічного університету
Ніколаєв Ігор Володимирович

м. Кропивницький

Завідувачу кафедри фінансів, банківської
справи та страхування

Сибірцеву В.В.

здобувача вищої освіти економічного
факультету групи ФС-22М

(ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»)

Бобро Павла Олеговича

ЗАЯВА

Прошу дозволити мені виконати кваліфікаційну роботу за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти на тему: «Державна фінансова підтримка
розвитку підприємств малого та середнього бізнесу».

« 30 » червня 2023 р.

(підпис)

Погоджено:

Керівник кваліфікаційної роботи:

_____ к.е.н., доцент **Подплітний Валерій Володимирович**
(підпис)

« 30 » червня 2023 р.

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування:

_____ док. екон. наук, професор **Сибірцев Володимир**
Васильович
(підпис)

« 30 » червня 2023 р.

Центральноукраїнський національний технічний університет
 Факультет економічний _____
 Кафедра фінансів, банківської справи та страхування _____
 Ступінь вищої освіти магістр _____
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування» _____
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» _____
 Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма «Фінанси, банківська
 справа та страхування» _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
Володимир СИБІРЦЕВ

« 04 » вересня 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
 НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
 ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
 ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Бобро Павлу Олеговичу

(прізвище та ініціали)

1. Тема роботи «Державна фінансова підтримка розвитку підприємств малого та середнього бізнесу»

(назва)

1. Керівник роботи Подплетній В.В., к.е.н., доцент

(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту _____

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи: удосконалення механізмів надання державної фінансової підтримки для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу в сучасних умовах. Визначити ефективність існуючих програм, ідентифікацію ключових проблем та визначення можливостей для подальшого вдосконалення механізмів підтримки; здійснити аналіз ефективності існуючих програм; дослідити динаміку змін та вплив державної політики на підприємства малого та середнього бізнесу під час воєнного конфлікту в Україні; визначити ключові фактори, що визначають успішність фінансової підтримки; визначити напрями вдосконалення існуючих механізмів фінансової підтримки підприємств малого та середнього бізнесу.

Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Подплетній В.В.		
2	Подплетній В.В.		
3	Подплетній В.В.		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану дослідження	жовтень 2023 р.	
2.	Підбір та вивчення літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи	жовтень 2023 р.	
3.	Підготовка та подання керівнику: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - вступу та висновків	листопад 2023 р. листопад 2023 р. листопад 2023 р. грудень 2023 р.	
4.	Подання робочого варіанту роботи керівнику	грудень 2023 р.	
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	грудень 2023 р.	
6.	Нормо-контроль секретаря ЕК, перевірка на академічну доброчесність	грудень 2023 р. – січень 2024 р.	
7.	Відгук керівника	грудень 2023 р. – січень 2024 р.	
8.	Рецензування роботи. Підготовка документів, що подаються до ЕК (листи, довідки, інформаційний листок, висновок-виписки, опубліковані статті).	грудень 2023 р. – січень 2024 р.	
9.	Подання роботи завідувачу кафедри на допуск до захисту	січень 2024 р.	
10.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень завідувача кафедри.	січень 2024 р.	
11.	Подання роботи та супровідних документів до ЕК	січень 2024 р.	
12.	Захист роботи	січень 2024 р.	

Дата видачі завдання:

« 04 » вересня 2023 р.

_____ Підплетній В.В.
(підпис керівника) (прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання:

« 04 » вересня 2023 р.

_____ Бобро П.О.
(підпис здобувача) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бобро П.О. Державна фінансова підтримка розвитку підприємств малого та середнього бізнесу. Рукопис.

Кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2023.

У сучасних умовах економічної нестабільності та воєнного конфлікту, малі та середні підприємства стають особливо вразливими. Державна фінансова підтримка грає важливу роль у забезпеченні їх виживання та розвитку. Кваліфікаційна робота спрямована на аналіз механізмів та ефективності державної фінансової підтримки для підприємств малого та середнього бізнесу в Україні.

Об'єктом розгляду є інструменти державної фінансової підтримки, такі як гранти, субсидії, кредитування та інші фінансові механізми. Робота вивчає ефективність цих інструментів у забезпеченні сталого розвитку підприємств в умовах кризи та надає рекомендації для вдосконалення діючих програм.

У роботі наведені приклади надання фінансової підтримки підприємствам малого та середнього бізнесу на регіональному рівні, з урахуванням синергії надання грантів від урядової програми ЄРобота «Власна справа» та фінансової допомоги від Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області, розроблені рекомендації для вдосконалення механізмів надання фінансової підтримки як на державному так і на регіональному рівнях.

Результати роботи сприятимуть розробці стратегій та політик для поліпшення фінансової стійкості підприємств у складних економічних та соціальних умовах.

Ключові слова: фінансова підтримка, державні гранти, воєнний стан, економічна нестабільність, кредитування, фінансова стійкість, підприємство

ABSTRACT

Bobro P.O. State financial support for the development of small and medium-sized businesses. – Manuscript.

Final qualification work on degree of the second (master's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». – Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytsky, 2023.

In today's minds of economic instability and military conflict, small and medium-sized enterprises become especially unstable. Government financial support plays an important role in ensuring their survival and development. The work is aimed at analyzing the mechanisms and effectiveness of government financial support for small and medium-sized businesses in Ukraine.

The object of consideration is the instruments of government financial support, such as grants, subsidies, loans and other financial mechanisms. The work examines the effectiveness of these tools in ensuring the development of enterprises in the minds of the crisis and provides recommendations for the improvement of existing programs.

The robot aims to provide financial support to small and medium-sized businesses on the regional level, with the aim of ensuring the synergy of grants between the routine programs of the Work «Power on the Right» and financial assistance from the Regional Fund for the Promotion of Entrepreneurship in the Kirovograd region, detailed recommendations for improved mechanisms for providing financial support as at the national and regional levels.

The results of the work will lead to the development of strategies and policies to improve the financial stability of enterprises among intelligent economic and social minds.

Keywords: financial support, government grants, martial law, economic instability, lending, financial stability, entrepreneurship.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	14
1.1. Вплив воєнного стану на розвиток підприємств малого та середнього бізнесу	14
1.2. Поняття та роль державної фінансової підтримки	18
1.3. Види державної підтримки бізнесу. Програми та ініціативи	24
2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ МІКРОФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО ФОНДУ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ	39
2.1. Структура та напрямки діяльності Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області	39
2.2. Аналіз надання державної фінансової підтримки в Україні	47
2.3. Аналіз надання фінансової допомоги підприємствам малого та середнього бізнесу Регіональним фондом підтримки підприємництва у Кіровоградській області протягом 2021 – 2023 рр.	60
3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МСБ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	66
3.1. Шляхи удосконалення інструментів надання державної фінансової підтримки підприємствам малого та середнього бізнесу в сучасних умовах	66
3.2. Оптимізація механізмів надання державної фінансової допомоги з урахуванням особливостей регіональної політики	85
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні економічні реалії підкреслюють важливість ролі малого та середнього бізнесу в становленні стійкого економічного розвитку країни. Підприємства цього сектору відіграють ключову роль у створенні робочих місць, розширенні інновацій, та забезпеченні диверсифікації економіки.

Малий та середній бізнес відіграє ключову роль в розвитку економіки держави. Відповідно до статистики, наведеної на Урядовому порталі [13], малий та середній бізнес України забезпечує близько 64 відсотків доданої вартості, 81,5 відсотків зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37 відсотків податкових надходжень.

В своєму виступі на Всеукраїнському форумі «Україна 30. Малий і середній бізнес та держава» Президент Зеленський чітко зазначив, що «...малий і середній бізнес – це є основа економіки України, тож його розвиток є важливим пріоритетом для держави», [4]

«Держава та бізнес мають працювати в команді, як союзники, які мають спільний інтерес, – успішну та заможну Україну, – заявив Президент Володимир Зеленський під час форуму. – Розвиток малого та середнього бізнесу – важливий пріоритет і моєї програми, коли я йшов у Президенти України, і сьогодні це пріоритет для нашого уряду й нашої держави. Малий і середній бізнес – це основа економіки, що створює 60% ВВП, сім мільйонів робочих місць та майже 40% податкових надходжень», – зазначив Володимир Зеленський [4].

В сучасних умовах геополітичної нестабільності та війни Україна стикається з низкою складних економічних викликів, серед яких особливою є питання забезпечення стійкості та розвитку підприємств малого та середнього бізнесу. Умови воєнного стану не тільки ставлять цей сектор перед труднощами та викликами, але і вимагають ефективних та адаптивних

стратегій державної фінансової підтримки для збереження та розвитку бізнесу.

У цьому контексті, державна фінансова підтримка визначається як стратегічний інструмент, спрямований на стимулювання розвитку підприємств малого та середнього бізнесу.

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу та оцінці деяких механізмів державної фінансової підтримки розвитку підприємств малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану в Україні. Зокрема, досліджується роль фінансових інструментів, таких як гранти, допомога роботодавцям, кредитування, у забезпеченні сталого функціонування та розвитку цього сектору в умовах складного соціально-економічного середовища.

На сучасному етапі розвитку економіки зростає значущість державної підтримки розвитку підприємств малого та середнього бізнесу як стратегічного фактору, що визначає конкурентоспроможність та стійкість регіонів.

Державна фінансова підтримка розвитку підприємств малого та середнього бізнесу є надзвичайно актуальною і важливою у контексті сучасних економічних та соціальних викликів.

Малі та середні підприємства є основними двигунами економічного розвитку, створюючи значну кількість робочих місць, сприяючи інноваціям та розвитку регіональних галузей. В умовах воєнного стану, запровадженого на території України з лютого 2022 року підприємства цього сектору зіткнулися з викликами, такими як обмежені фінансові ресурси, відтік кадрів та труднощі доступу до ринків, що поглиблює необхідність ефективної державної підтримки.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну ще більше підкреслило потребу у зміцненні ролі державної фінансової підтримки для стабілізації та відновлення бізнесу. Державна підтримка стала ключовим інструментом у стимулюванні інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності малих та середніх підприємств на ринку.

Мета та завдання дослідження. Метою даної кваліфікаційної роботи є удосконалення механізмів надання державної фінансової підтримки для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу в сучасних умовах. Робота спрямована на визначення ефективності існуючих програм, ідентифікацію ключових проблем та визначення можливостей для подальшого вдосконалення механізмів підтримки.

Робота аналізує не тільки ефективність існуючих програм, але й вивчає динаміку змін та вплив державної політики на підприємства малого та середнього бізнесу під час воєнного конфлікту в Україні. Зокрема, робота ставить за мету визначення ключових факторів, що визначають успішність фінансової підтримки, а також ідентифікацію можливостей для удосконалення існуючих механізмів та стратегій.

У процесі дослідження розглянуто не тільки державні фінансові аспекти, а й вплив регіональної політики на сталість розвитку бізнесу в цьому секторі. Робота спробує відповісти на питання про те, як держава може оптимально сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, забезпечуючи йому необхідні ресурси та сприяючи створенню сприятливого бізнес-середовища.

Об'єктом дослідження є інструменти фінансової підтримки розвитку малого та середнього підприємництва, що надається Регіональним фондом підтримки підприємництва у Кіровоградській області (далі по тексті – РФПП) в синергії із реалізацією Урядової програми «Робота. Дослідження охоплює різноманітні аспекти, такі як джерела інвестицій, інструменти фінансування, ефективність фінансового управління та вплив інвестицій на економічний розвиток регіону.

Предметом дослідження є вивчення механізму та результатів надання фінансової допомоги суб'єктам малого та середнього підприємництва через Регіональний фонд підтримки підприємництва теми у Кіровоградській області і охоплює комплексні аспекти, які спрямовані на аналіз та вдосконалення механізмів фінансової підтримки для цього сектору економіки.

Основними ключовими аспектами предмету дослідження є:

- форми та види фінансової підтримки, які надаються РФПП;
- оцінка різних програм державної підтримки з точки зору їхньої ефективності, впливу на розвиток підприємств, а також ідентифікація можливих проблем та недоліків;
- розгляд впливу економічних умов та зовнішніх факторів, включаючи воєнний стан, на ефективність державної фінансової підтримки;
- аналіз впливу державної підтримки на створення робочих місць, соціальну стабільність та розвиток регіонів;
- розробку стратегій та інструментів, які дозволять підприємствам малого та середнього бізнесу ефективно адаптуватися до сучасних економічних та соціальних викликів.

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження даної теми має на меті не лише аналіз стану речей, але й визначення шляхів удосконалення механізмів державної фінансової підтримки для досягнення більш ефективного та сталого розвитку підприємств малого та середнього бізнесу.

Результати цього дослідження можуть служити основою для розробки практичних рекомендацій для підприємств, урядових органів та міжнародних організацій щодо покращення механізмів державної фінансової підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в контексті забезпечення та розвитку сектору малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану.

Отже, в сучасних умовах воєнного стану, вирішення питань фінансової підтримки та забезпечення малого та середнього підприємництва є необхідним елементом стратегії економічного відновлення та забезпечення стійкості країни.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

1.1. Поняття та роль державної фінансової підтримки підприємств малого та середнього бізнесу

Згідно зі ст. 15 Закону України від 22 березня 2012 року №4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», [15] підтримка держави суб'єктів малого та середнього підприємництва та об'єктів інфраструктури, що сприяють розвитку малого і середнього бізнесу, містить в собі фінансову, інформаційну та консультаційну допомогу, включаючи підтримку в інноваційній, науковій та промисловій сферах. Також, ця підтримка орієнтована на суб'єкти малого та середнього бізнесу, що займаються експортом, і включає заходи підтримки у сфері навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінського та бізнес-персоналу. Фінансова підтримка підприємств малого та середнього бізнесу з боку держави є комплексом заходів, спрямованих на забезпечення економічної стабільності, сприяння розвитку і підтримку конкретних галузей економіки, які відносяться до сектору малого та середнього бізнесу. Ці заходи включають надання фінансової допомоги, податкові пільги, гранти, гарантії кредитів, консультації та інші інструменти з метою полегшення доступу до ресурсів і підвищення конкурентоспроможності цих підприємств.

Відповідно до ст. 16 Закону України від 22 березня 2012 року №4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [15] фінансова державна підтримка здійснюється спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, органами виконавчої влади, Верховною Радою Автономної

Республіки Крим, органами місцевого самоврядування України, Українським фондом підтримки підприємництва та іншими загальнодержавними фондами, регіональними та місцевими фондами підтримки підприємництва.

Фінансова державна підтримка надається за кошти державного та місцевих бюджетів.

Основними видами фінансової державної підтримки є:

- 1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проєктів суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;
- 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;
- 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій;
- 6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;
- 7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;
- 8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки.

Порядок використання коштів державного бюджету для фінансової державної підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва затверджується відповідно до вимог бюджетного законодавства», [15].

У своїй статті «Державна фінансова підтримка розвитку малих підприємств» [14], кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та планування Центральноукраїнського національного технічного університету Валерій Подплетній зазначив, що «...державну політику фінансової підтримки розвитку підприємництва слід розглядати як складову економічної політики,

визначаючи її основні взаємозв'язки з іншими напрямками і сферами господарювання; структурувати функції держави у сфері управління процесами розвитку підприємництва; аналізувати й оцінювати вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на ефективність функціонування підприємницького сектора економіки; планувати і прогнозувати результати функціонування підприємницького сектора економіки та визначати їх вплив на розвиток національної економіки; свідомо створювати сприятливі умови для ефективного розвитку суб'єктів підприємництва, запобігаючи появі негативних умов і факторів господарювання; розробляти механізми реалізації державної політики сприяння ефективному розвитку підприємництва. Таким чином, фінансова підтримка малих підприємств знаходить свій прояв у прямих заходах держави щодо діяльності і розвитку малих підприємств, а патронаж і сприяння – непрямих, шляхом створення умов для ефективного їх функціонування», [14]

Також Валерій Подплетній зауважив, що: «...основні завдання державної політики щодо розвитку малих підприємств повинні бути акцентовані на тому, що суб'єкту законодавчої ініціативи потрібно розробити нову концепцію підприємницької діяльності шляхом:

- 1) забезпечення збереження існуючих малих підприємств (юридичних осіб та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності), оскільки є тенденція до їхнього закриття, що обумовлено відсутністю фінансових можливостей до функціонування;

- 2) забезпечення якісного розвитку малих підприємств (збільшення частки малих підприємств, які створюють високу додану вартість і нові робочі місця), що досягається наступним:

- а) посиленням експортної спроможності вітчизняних малих підприємств;

- б) спрощенням доступу малих підприємств до сучасних технологій;

- в) підвищенням здатності малих підприємств конкурувати з

імпортом та підвищенням загального рівня їх конкурентоспроможності;

г) збільшенням доступу малих підприємств до довгострокових кредитів для побудови нових виробництв та послуг, продукція або результати яких використовуються у міжнародній та внутрішній торгівлі;

д) забезпеченням доступу малих підприємств до інформації про державні, муніципальні або приватні програми щодо збільшення спроможності малих підприємств конкурувати на міжнародних та внутрішніх ринках;

е) представленням інтересів малих підприємств у двосторонніх та багатосторонніх міжнародних торговельних переговорах та домовленостях, у тому числі переговорах з ЄС;

З) введенням на засадах рівноправності представників підприємницької спільноти до складу тендерних комісій Українського та регіональних фондів підтримки підприємництва», [14].

В цілому, державна фінансова підтримка відіграє важливу роль у розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, сприяючи створенню сприятливого економічного середовища та сталому росту економіки, яку можна визначити в наступних ключових аспектах:

- стимулювання розвитку економіки. Державна фінансова підтримка дозволяє підприємствам з сектору МСБ активніше взяти участь у розвитку економіки, сприяючи зростанню виробництва, зайнятості та інновацій;

- забезпечення фінансової стабільності. Малі та середні підприємства часто стикаються з фінансовими труднощами. Державна фінансова підтримка забезпечує додаткові ресурси та підтримку фінансової стабільності;

- створення нових робочих місць. Малий та середній бізнес зазвичай є важливим джерелом робочих місць. Державна підтримка сприяє збільшенню зайнятості та розвитку людського капіталу;

- підтримка інновацій. Забезпечення фінансової бази для досліджень і розвитку допомагає підприємствам впроваджувати інноваційні технології та покращувати свою конкурентоспроможність;
- зменшення соціальних нерівностей. Підтримка підприємств МСБ сприяє зменшенню соціальних нерівностей, оскільки це дозволяє більшому числу осіб займатися підприємницькою діяльністю та покращує доступ до ресурсів;
- розвиток регіональних економік. Підприємства малого та середнього бізнесу є важливим джерелом розвитку регіональних економік, зокрема в сільських та менш розвинених районах;
- підтримка підприємницької ініціативи. Державна підтримка стимулює підприємницьку ініціативу та творчий підхід, що сприяє розвитку і росту бізнесу;
- заохочення до вивчення нових ринків. Фінансова підтримка надає підприємствам можливість вивчати нові ринки та розширювати свою діяльність.

Враховуючи виклики та труднощі, що виникли під час воєнної агресії росії проти України, державна фінансова підтримка стає ефективним інструментом для збереження та стимулювання діяльності підприємств, таким як:

- стимулювання економічної активності. Державна фінансова підтримка МСБ спрямована на збереження та стимулювання економічної активності підприємств, надаючи їм додатковий фінансовий резерв для функціонування;
- захист робочих місць. Державна фінансова підтримка МСБ допомагає підприємствам у збереженні робочих місць, що має важливе соціальне значення в умовах воєнного конфлікту;
- стимулювання інвестицій. Отримання МСБ державної фінансової підтримки стає стимулом для подальшого розвитку, масштабування та

привертання інвестицій, навіть в умовах нестабільності;

- підтримка важливих галузей. Держава встановлює спеціальні можливості для важливих галузей економіки (грант на сад, грант на теплицю, грант на переробне виробництво тощо);

- підтримка соціально відповідальної діяльності. Підтримка підприємств, які активно залучені у соціально відповідальні проєкти та програми (грант для ветеранів та членів їхніх сімей, стимулювання створення робочих місць, зокрема з числа внутрішньо переміщених осіб);

- заохочення інновацій. Надання державної фінансової допомоги для розвитку власної справи, в тому числі й для підтримки досліджень, що сприяє інноваційному розвитку підприємств;

- зменшення фінансового тиску. Враховуючи екстраординарні умови воєнного стану, державна фінансова підтримка підприємств МСБ зменшує фінансовий тиск на підприємства шляхом надання безповоротної безвідсоткової допомоги та сприяє їхньому подальшому сталому розвитку.

Резюмуючи вищевикладене відмічається, що прискорення розвитку підприємств малого та середнього бізнесу в Україні, навіть в критичних умовах війни, можливе лише шляхом здійснення зваженої та цілеспрямованої державної політики, направленої на фінансову підтримку, зменшення податкового тиску, стимулювання ринку робочої сили, удосконалення законодавчої бази та ліквідацію корупційних ризиків.

1.2. Види державної підтримки бізнесу. Урядові програми та ініціативи

Аналізуючи існуючі інструменти підтримки бізнесу, які діють наразі в державній економіці протягом усього періоду режиму воєнного стану, можна виокремити основні з них:

- державні гранти для розвитку чи започаткування бізнесу. Надання

безповоротних грантів суб'єктам малого та середнього підприємництва стає важливим джерелом фінансування, допомагаючи компенсувати втрати, стимулюючи відновлення та розвиток бізнесу, а також спонукаючи на створення нових стартапів;

- державні гарантії та кредитування. Встановлення гарантійних схем, що полегшує отримання кредитів підприємствами МСБ від комерційних банків;

- компенсаційні програми підтримки роботодавців та стимулювання зайнятості. Створення умов для працевлаштування внутрішньо-переміщених осіб та зменшення відтоку економічно-активного населення за кордон;

- податкові та митні пільги. Враховуючи екстраординарні умови воєнного стану, Урядом запроваджено низку податкових та митних пільг, що зменшує фінансовий тиск на підприємства МСБ та надає можливість на їх відновлення;

- державне страхування ризиків. Сприяння Урядом впровадженню систем страхування ризиків зменшує фінансові втрати МСБ внаслідок воєнних дій;

- моніторинг та консультації. Надання допомоги у вирішенні бізнес-проблем, консультації з управління та підтримка у веденні бізнесу є важливим чинником відновлення підприємств МСБ;

- інфраструктурні проєкти. Залучення інвесторів, внутрішніх та зовнішніх донорів до відновлення інфраструктури, яка важлива для діяльності підприємств МСБ;

- міжнародна допомога. Залучення міжнародних донорів та організацій до надання фінансової підтримки суттєво допомагає додатково забезпечити ресурси для відновлення підприємств МСБ;

- створення електронних платформ. Створення електронних платформ для підтримки бізнес-спільноти та обміну інформацією сприяє

відновленню комунікацій та ринків (Дія. Бізнес);

Забезпечення ефективного використання фінансів, прозорості та адаптація заходів до конкретних умов є ключовими аспектами успішної державної підтримки підприємств МСБ в умовах воєнного стану.

Детальніше розглянемо три перших інструменти, які є найбільш запитуваними видами державної фінансової підтримки підприємств МСБ.

Державні грантові програми для підтримки розвитку підприємств малого та середнього бізнесу. З 01 липня 2022 року в Україні стартував Урядовий проєкт «єРобота», який передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Проєкт «єРобота» – це державна програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу.

Як зазначено на державній онлайн-платформі надання державних послуг «Дія»: «...грантові програми єРобота – це дієва допомога від держави для відновлення, створення власної справи з нуля, реалізації амбітних проєктів, генерування нових робочих місць та здобуття потрібних на ринку праці спеціальностей», [6]

Урядовий проєкт «єРобота» передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць, [6]

Проєкт включає 7 програм, зокрема, українці мають змогу отримати:

- мікрогранти для створення власного бізнесу;
- гранти для розвитку переробного підприємства;
- державне фінансування закладки саду;
- кошти для розвитку тепличного господарства;
- грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ;
- гранти для ветеранів та членів їхніх сімей;
- кошти на навчання ІТ-спеціальностям;

Характеристика грантових програм наведена в табл. А1 додатку А, [6].

Отримати гранти можуть як стартапи, так і люди, що вже мають досвід у бізнесі. Подача заявки на грант здійснюється через Портал Дія [6].

Законодавче регулювання надання грантів Урядового проєкту «єРобота» здійснюється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. №738 «Деякі питання надання грантів бізнесу» (далі – Постанова №738), [5].

Для забезпечення державної фінансової підтримки підприємств малого та середнього бізнесу Постановою №738 затверджено Порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу (далі – Порядок). Цей Порядок визначає:

- умови, критерії, механізм надання безповоротної державної допомоги фізичним особам, суб'єктам господарювання у формі мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу;
- механізм використання коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття для надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу та коштів, передбачених Мінекономіки за бюджетною програмою «Надання грантів для створення або розвитку бізнесу» для надання безповоротної державної допомоги отримувачу у формі мікрогранту.

Метою надання безповоротної державної фінансової допомоги у формі мікрогрантів є сприяння зайнятості населення, створення або розвиток власного бізнесу», [5].

Як зазначено в Постанові №738 «...надання передбачених цим Порядком мікрогрантів може здійснюватися разом з державною підтримкою, яка може надаватися відповідно до законодавства місцевими держадміністраціями, органами місцевого самоврядування, військовими адміністраціями на підставі регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва за рахунок коштів місцевих бюджетів»

Грант «Власна справа» – це безповоротна безвідсоткова державна фінансова допомога, яка надається фізичним особам, підприємствам малого та середнього бізнесу, в рамках якої обов’язковою умовою є створення протягом 6 місяців з дня зарахування коштів на рахунок отримувача в уповноваженому банку робочих місць залежно від розміру гранту та працевлаштування на них осіб на строк не менш як на 24 місяці [5].

Відповідно до Постанови №738 «...розмір мікрогранту, який надається одному отримувачу, визначається відповідно до його запиту, але не менше 50 000 гривень та не перевищує:

150 000 гривень у випадку зобов’язання отримувача створити одне робоче місце після отримання мікрогранту та прийняття на нього працівника на умовах, визначених цим Порядком;

250 000 гривень у випадку зобов’язання отримувача створити не менше двох робочих місць після отримання мікрогранту та прийняття на них працівників на умовах, визначених цим Порядком.

Також Постановою №738 обумовлено, що мікрогрант надається для покриття таких напрямів витрат:

- придбання меблів, обладнання, транспортних засобів (які будуть використовуватися в комерційних та виробничих цілях), необхідних для провадження господарської діяльності, які не підлягають відчуженню до виконання умов договору про надання мікрогранту на створення або розвиток власного бізнесу (крім випадків відчуження внаслідок звернення стягнення на нього уповноваженим банком відповідно до договору застави);

- закупівля ліцензійного програмного забезпечення, свійських тварин та птиці, багаторічних насаджень, саджанців, посівного матеріалу, сировини, матеріалів, товарів та послуг, пов’язаних з реалізацією бізнес-плану (такі витрати повинні становити сумарно не більше 50 відсотків розміру мікрогранту);

- послуги маркетингу та реклами (такі витрати повинні становити

не більше 10 відсотків розміру мікрогранту);

- орендна плата за користування нежитловим приміщенням, земельною ділянкою, які будуть використовуватися в комерційних та виробничих цілях (такі витрати повинні становити не більше 25 відсотків розміру мікрогранту);

- орендна плата за обладнання (такі витрати повинні становити не більше 10 відсотків розміру мікрогранту);

- лізинг обладнання, крім автомобілів, мотоциклів та інших транспортних засобів особистого користування (такі витрати повинні становити не більше 50 відсотків загального розміру мікрогранту);

- використання у підприємницькій діяльності прав інших суб'єктів господарювання (комерційна концесія)», [5].

Подати заявку на мікрогрант «Власна справа» можна шляхом заповнення онлайн заявки на порталі «Дія», зареєструвавшись або авторизувавшись на порталі за допомогою електронного цифрового підпису або за допомогою BankID.

Попередньо необхідно завантажити шаблон бізнес-плану, який в подальшому прикріплюється до онлайн заявки. Шаблон бізнес плану можна завантажити на порталі «Дія». Заявка на отримання мікрогранту підписується електронним цифровим підписом.

Варто зазначити, що мікрогрант на власну справу можна використати виключно у безготівковій формі шляхом перерахування коштів на рахунок продавця чи надавача послуг. Період, протягом якого суб'єкти МСБ мають освоїти кошти становить 6 місяців з моменту отримання гранту.

Уповноваженим банком відповідно до Постанови №738 визначено Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України».

У разі невиконання умов надання гранту отримувач має повернути різницю між фактично використаними коштами гранту та фактично сплаченими податками та зборами внаслідок ведення проєкту до державного

бюджету у порядок та у строки, визначені Урядовою Програмою надання грантів на створення або розвиток власного бізнесу «ЄРобота».

Державне кредитування. Програма «Доступні кредити 5-7-9». Програма «Доступні кредити 5-7-9» (далі – Програма 5-7-9) є ініціативою української влади та Національного банку України, спрямованою на надання доступних кредитів для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Назва «5-7-9» вказує на ставки інтересу, які надаються підприємствам в рамках цієї програми.

Суть цієї ініціативи полягає в тому, що малий бізнес може отримувати кредити від банків-партнерів за стандартними відсотковими ставками, а частину відсотків компенсує держава. Крім того, передбачено можливість надання державних гарантій для отримання кредитів.

Держава компенсує: 50% – для клієнтів від 12 місяців реєстрації; 80% – для стартапів, суб'єктів мікро, малого та середнього підприємництва.

Програму доступних кредитів 5-7-9 реалізують наступні банки: «ПриватБанк, Укргазбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Альянс, Банк Львів, ПУМБ, Райффайзен Банк, Таскомбанк, Восток, Кредобанк, Креді Агріколь, Альфа Банк, Глобус, Кредитвест, Мегабанк, ОТП Банк, Полікомбанк, АП Банк, Прокредит, Український капітал, Акордбанк, Конкорд, МТБ, Піреус банк МКБ, Асвіо банк, КІБ, Південний, Радабанк, Банк Кредит Дніпро, Метабанк, МІБ, Правекс Банк, Укрсиббанк, Скай банк, Альтбанк, Полтава-Банк, Кристалбанк, РВС Банк, Мотор-Банк», [7]

Основні характеристики програми:

5% – річна ставка кредиту в гривнях: підприємства можуть отримати кредит під 5% річних в національній валюті (гривні), що дозволяє зменшити фінансове навантаження на позичальників.

7% – річна ставка кредиту в іноземній валюті: для підприємств, які ведуть бізнес в іноземній валюті, передбачена ставка 7% річних.

9% – річна ставка кредиту для експортерів: для підприємств, що

здійснюють експортні операції, передбачена ставка 9% річних.

Цільове призначення кредитів включає фінансування проєктів з розвитку та модернізації бізнесу, покращення виробництва та збільшення його конкурентоспроможності. Програма спрямована на забезпечення підтримки для малих та середніх підприємств, які є ключовими гравцями у створенні робочих місць та економічному зростанні.

Важливо відзначити, що конкретні умови та вимоги для отримання кредитів в рамках Програми 5-7-9 можуть змінюватися в залежності від різних факторів та політики фінансових установ. Потенційні позичальники повинні звертатися безпосередньо до банків чи фінансових установ, що беруть участь у програмі, для отримання детальної інформації та консультацій.

Як зазначено на Урядовому порталі, «...Програму 5-7-9 реалізує Фонд розвитку підприємництва (ФРП). Єдиним учасником ФРП є Кабінет Міністрів України в особі Міністерства фінансів України, що координує усі аспекти діяльності Фонду...».

Відповідно до інформації, розміщеної на офіційній сторінці ФРП [8] «...Урядова програма «Доступні кредити 5-7-9%» (далі – Програма) розроблена у відповідності до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 №28 (зі змінами), далі – Порядок.

Відповідно до умов Порядку, Програма реалізується Фондом розвитку підприємництва (далі – Фонд) через уповноважені, відповідно до умов Порядку, банки (далі – Уповноважені банки). За Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» ФРП було укладено угоди про співробітництво з 45 банками.

Метою Програми є здешевлення вартості кредитів, що пов'язані із впровадженням суб'єктами малого, в тому числі й мікропідприємництва, середнього та великого підприємництва господарської діяльності.

Цілі, на які видається державна підтримка є:

1) інвестиційні цілі, зокрема:

- придбання та/або модернізацію основних засобів підприємств МСБ, за винятком придбання транспортних засобів (крім тих, що будуть використовуватися в комерційних та виробничих цілях);
- придбання нежитлової нерухомості та/або земельних ділянок з метою провадження підприємствами МСБ господарської діяльності без права передачі такої нерухомості в платне або безоплатне користування третім особам;
- здійснення будівництва, реконструкції, ремонту у нежитлових приміщеннях, в яких підприємства МСБ провадить основну господарську діяльність, які на праві власності або користування належать підприємствам МСБ;
- придбання об'єктів права інтелектуальної власності за договорами комерційної концесії (франчайзингу), пов'язаних із реалізацією ММСВП інвестиційного проєкту;
- відновлення, ремонт або заміну пошкодженої внаслідок бойових дій енергетичної інфраструктури теплових електростанцій та теплоелектроцентралей, необхідних для сталого проходження осінньо-зимового періоду 2023/24 року;

2) фінансування оборотного капіталу підприємств МСБ...», [8]

Не передбачено отримання кредиту на наступні цілі:

- придбання нерухомості;
- ремонт, реконструкція або будівництво офісних приміщень.

На мою думку, Програма доступних кредитів 5-7-9 має свої переваги та недоліки. Аналізуючи Програму, можна виділити основні з них:

Переваги:

- низька відсоткова ставка. Однією з основних переваг програми «5-7-9» є низька відсоткова ставка, яка дорівнює 5%, 7% або 9% річних. Це значно зменшує фінансове навантаження на підприємців та стимулює їхню

активність;

- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. Отримати кредити за Програмою можуть новостворені фізичні особи-підприємці та юридичні особи, що є важливим для розвитку підприємств МСБ;
- значний строк кредитування (до п'яти років);
- гнучкі умови повернення. Умови повернення кредиту є більш гнучкими порівняно з іншими кредитними програмами, що дозволяє бізнесам легше управляти фінансовими потоками;
- стимулювання інновацій. Забезпечення доступу до кредитів за низькими ставками сприяє розвитку нових інновацій та технологій у підприємницькому середовищі.

Недоліки:

- обмежена доступність. Не всі підприємства можуть мати можливість скористатися цією програмою через обмежену доступність та конкурентність у виборі;
- обов'язкова участь власним грошовим внеском;
- обов'язкова наявність застави;
- несприятлива економічна ситуація. На сьогоднішній час, в період дії правового режиму воєнного стану існує загострення економічної ситуації, навіть низька відсоткова ставка є економічно важкою для підприємств;
- обмеження секторів. Програма має обмеження щодо того, які сектори економіки можуть отримати кредити за підтримки програми;
- адміністративні обмеження. Процес отримання кредиту вимагає від підприємств виконання ряду адміністративних вимог, що є витратно часово та ресурсно;
- додаткові витрати (оцінка заставного майна, страхування об'єкту застави, комісія за видачу кредитів).

Загальною реалізацією програми «5-7-9» є підтримка підприємств та стимулювання економічного розвитку, проте важливо розглядати

індивідуальні обставини кожного бізнесу перед вибором цієї програми.

Компенсаційні програми для роботодавців. Програми підтримки роботодавців та стимулювання ринку зайнятості. У сучасних умовах повномасштабної військової агресії проти нашої країни, держава через Державну службу зайнятості пропонує бізнесу та роботодавцям активні програми державної фінансової підтримки.

Головним завданням на сьогодні є розробка ефективних стратегій та взаємодії між Державними центрами зайнятості та роботодавцями для регулювання ринку праці у зв'язку з новими викликами, створення та збереження робочих місць, а також надання підтримки бізнесу в умовах воєнного конфлікту.

Суть програм, які запроваджені для підтримки роботодавців та стимулювання ринку зайнятості полягає в наданні додаткових інструментів та пільг для підприємств з метою сприяння створенню нових робочих місць і підтримки існуючих. Програми призначені для забезпечення ефективної взаємодії між роботодавцями та працівниками, а також для зниження рівня безробіття та стимулювання економічного зростання.

Основні аспекти запроваджених на теперішній час програм включають в себе надання фінансових стимулів роботодавцям для збільшення числа працевлаштованих, надання підтримки у створенні нових робочих місць, а також сприяння професійному навчанню та перепідготовці працівників.

Кожна Програма передбачає різноманітні заходи, такі як податкові пільги, субсидії, навчальні програми та інші інструменти, спрямовані на активне впливання на ринок праці в позитивному напрямку.

Метою діючих програм є не лише забезпечення підтримки роботодавців у складних економічних умовах, але й створення сприятливого середовища для росту зайнятості та розвитку підприємництва. Вони спрямовані на оптимізацію взаємодії між бізнесом і працівниками, щоб впевнено впливати на динаміку ринку праці та сприяти стабільності трудових відносин в країні.

На сьогоднішній день, за інформацією, розміщеною на офіційному сайті Державного центру зайнятості діють наступні компенсаційні програми [11]:

1. «Програма з надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування зареєстрованих безробітних (постанова КМУ від 10 лютого 2023 р. №124), яка включає компенсацію фактичних витрат у розмірі єдиного внеску за відповідну особу за місяць, але не більше подвійного розміру мінімального страхового внеску – за працевлаштування роботодавцем строком не менше ніж на 2 роки за направленням центру зайнятості зареєстрованих понад 1 місяць безробітних певних категорій громадян, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, та осіб, які перебувають на обліку понад 6 місяців. Загальна тривалість виплати – 12 місяців впродовж двох років. Компенсація у розмірі 50% мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством на момент виплати, за працевлаштування роботодавцем за направленням центру зайнятості зареєстрованих безробітних певних категорій громадян. Загальна тривалість виплати – 6 місяців впродовж року. Компенсація у розмірі 50% фактичних витрат на оплату праці, встановленої законодавством на момент виплати, за працевлаштування роботодавцем за направленням центру зайнятості зареєстрованих безробітних певних категорій громадян. Загальна тривалість виплати – до 6 місяців за умови працевлаштування строком до 1 року», [11]

2. «Програма з надання роботодавцям компенсацій на оплату праці за працевлаштування зареєстрованих безробітних із числа внутрішньо переміщених осіб (постанова КМУ від 08 вересня 2015 року №696). Компенсація надається роботодавцю за умови працевлаштування зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб за направленням центру зайнятості на умовах строкових трудових договорів і збереження гарантій зайнятості таких осіб протягом періоду, що перевищує тривалість виплат у 2 рази. Розмір компенсації: фактичні витрати на оплату праці, але не вище двох розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої

законодавством на момент виплати. Загальна тривалість виплати – 6 місяців впродовж року», [11]

3. «Програма з надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні (постанова КМУ від 20 березня 2022 р. №331). Компенсація надається роботодавцю за кожну працевлаштовану особу з числа внутрішньо переміщених осіб на умовах строкового або безстрокового трудового договору (контракту), гіг-контракту, зокрема за сумісництвом, яким забезпечено працевлаштування такої особи з розміром заробітної плати за повністю виконану місячну (годинну) норму праці не нижчим розміру мінімальної заробітної плати. Компенсація витрат надається у розмірі 6700 гривень щомісяця за кожну працевлаштовану особу, за яку роботодавцем сплачується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Загальна тривалість надання такої компенсації не може перевищувати двох місяців з дня працевлаштування особи. Термін дії програми: на період воєнного часу та протягом 30 календарних днів після його скасування або припинення», [11];

4. «Надання допомоги по частковому безробіттю (постанова КМУ від 21 червня 2022 р. №702). Допомога надається застрахованим особам (працівникам та фізичним особам-підприємцям) у разі втрати ними частини заробітної плати (доходу) у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг) з причин: економічного, технологічного характеру, виникнення надзвичайної ситуації, введення надзвичайного або воєнного стану, встановлення карантину. Право на таку допомогу мають застраховані особи, за яких (які) протягом останніх шести місяців, що передують місяцю, в якому почалося зупинення (скорочення) виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг), що призвело до втрати ними частини заробітної плати (доходу), сплачено (сплатили) єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. У разі коли протягом останніх шести місяців до звернення про надання допомоги по

частковому безробіттю законодавством надано право окремим роботодавцям або фізичним особам-підприємцям, які є застрахованими особами, не сплачувати єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, застосовуються попередні 180 календарних днів до такого періоду. Допомога надається за зверненням роботодавця або фізичної особи-підприємця, яка є застрахованою особою. Максимальний розмір допомоги не може перевищувати 50 відсотків розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом. Тривалість виплат – не більше 180 календарних днів сумарно протягом 36 місяців з дня зупинення (скорочення) виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг)», [11].

Важливим кроком на шляху реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття та підтримки продуктивної зайнятості населення, зокрема молоді, стало прийняття 21 вересня 2022 року Закону України №2622-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». Цей закон істотно модернізує положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» №1533 (Закон про соціальне страхування на випадок безробіття) та Закону України «Про зайнятість населення» №5067 (Закон про зайнятість населення). Закон №2622-IX набуває чинності з 29 жовтня 2022 року, за винятком окремих положень, що визначені в пункті 1 Розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону:

- розширено обсяги сприяння програм зайнятості та їх адресатів (передбачена нова категорія осіб, яка має додаткові гарантії щодо надання підтримки у працевлаштуванні. Ця категорія включає «інші громадяни», що визначаються Кабінетом Міністрів України, з урахуванням ситуації на ринку праці, а також врахування умов виникнення надзвичайних ситуацій або оголошення надзвичайного чи воєнного стану в країні);

- скасовано механізми квотування на працевлаштування окремих категорій населення – скасовуються штрафи за не виконання квот, а роботодавці тепер можуть використовувати матеріальні заохочення при

прийомі на роботу осіб, які є вразливими на ринку праці;

- змінено підходи до стимулювання зайнятості найбільш вразливих верств населення – роботодавцям, які працевлаштовують строком не менше ніж на один рік представників найбільш вразливих верст населення (інваліди, особи, яким залишилося до п'яти років до настання пенсійного віку, учасники бойових дій, які мають статус безробітного тощо) – компенсується 50 відсотків фактичних витрат на оплату праці, але не більше розміру мінімальної заробітної плати. Загальний термін виплати компенсації становить 6 місяців;

- застосовані нові інструменти сприяння зайнятості молоді – роботодавцю, який влаштовує на роботу молодь віком до 25 років із сумарним страховим стажем не більше року та віком до 35 років на перше робоче місце, звільнених із строкової військової служби або альтернативної (невійськової) служби на перше робоче місце після такого звільнення – компенсується 50 відсотків мінімальної заробітної плати за відповідну особу в місяць. Загальний термін виплати компенсації становить не більше шести місяців, за умови збереження гарантій зайнятості особи протягом періоду, що перевищує вдвічі строк виплат;

- вжито додаткових заходів по подоланню тривалого безробіття – роботодавцю, який працевлаштовує особу, зареєстровану як безробітна протягом понад 6 місяців за рекомендацією центру зайнятості, компенсуються фактичні витрати на єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за цю особу за місяць, але не більше подвійного розміру мінімального страхового внеску. Загальний термін виплати компенсації складає 12 місяців.

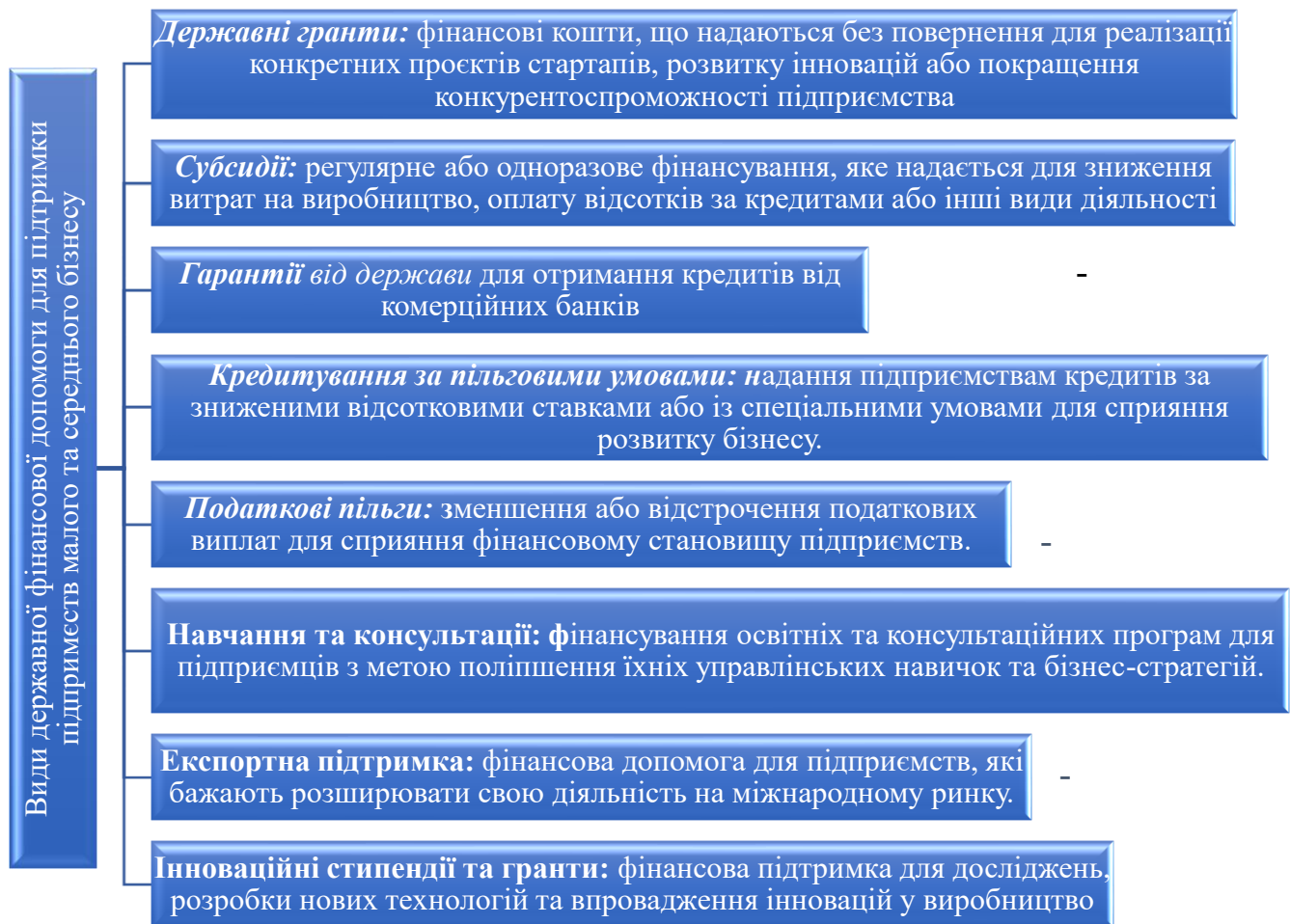

Рис. 1.1 Структура державної фінансової підтримки для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу (розроблено автором на основі [17])

Резюмуючи вищевикладене та аналізуючи джерела інформації щодо надання державної фінансової допомоги для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу можна визначити наступну складову та структуру фінансової підтримки, яка наведена на рис. 1.1.

1.3. Вплив воєнного стану на розвиток підприємств малого та середнього бізнесу

Умови воєнного стану негативно впливають на економіку та підприємництво в будь-якому регіоні. Забезпечення державної фінансової підтримки розвитку підприємств малого та середнього бізнесу (далі – підприємства МСБ) стає важливим завданням в таких умовах, оскільки ці

підприємства є основою економічної активності та забезпечують трудові місця.

Як зазначила Тетяна Мурована в своїй статті «Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки» для журналу «Економіка та суспільство» [12]: «...Сталість розвитку національної економіки залежить від сукупності внутрішніх і зовнішніх факторів, проте основним із них можна вважати ефективність підприємницького сектору, його фінансову стійкість та можливість підтримки рентабельності в умовах кризових явищ».

Тетяна Мурована наголошує, що війна є найбільш руйнівним для підприємництва чинником. Як зазначає Тетяна Мурована: «...загальна слабкість економічного сектору, ріст витрат держави на забезпечення воєнних дій та оборони, непередбачувані фінансові і матеріальні втрати, постійні ризики, а також значні обмеження у сфері міжнародної торгівлі спричиняють поступову дестабілізацію кожної із ланок системи. Так, бізнес України, за підсумками 2022 року, зазнав безпрецедентно великих прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення, їх обсяг оцінюється у 13 млрд доларів; значна частка із зазначеної суми (орієнтовно 9 млрд дол.) припадає на великий та середній бізнес, щонайменше 109 господарюючих суб'єктів з них зазнали прямих збитків: 19 зруйновано повністю, ще 90 пошкоджені частково.

Непрямі збитки підприємницького сектору України за аналогічний період сягнули позначки у 33,1 млрд дол.

Цифри свідчать про критичний стан підприємництва в Україні, адже джерела та ресурси для покриття втрат і відновлення активності дуже обмежені.

Основним методом підтримки бізнесу та протидії загальнонаціональній економічній кризі, яка неминуха під час війни, є зміна регуляторних механізмів та організації роботи підприємницького сектору загалом, його адаптація до нових умов, пошук оптимальних шляхів побудови бізнес-

процесів, що допоможуть задовільнити потреби і інтереси різних учасників економічної системи.

Більшість із розроблених та реалізованих на даний момент антикризових заходів мають тимчасовий характер, адже основна їх мета – виведення суб'єктів підприємництва із шокового стану, відновлення активності. Вони є критично необхідними, а їх аналіз дозволяє розробити стратегію подальшої стабілізації і розвитку, зміцнення системи, а також корегування проміжних результатів відповідно до мінливих економічних умов». [12]

«Питанням роботи суб'єктів підприємництва в умовах війни присвячено багато праць сучасних науковців. Хоча дана проблематика є новою, проте набирає все більшої актуальності серед дослідників. Причиною є потреба у постійних пошуках методів адаптації бізнесу до воєнних подій та його підтримки», – виділила Тетяна Мурована [12].

Досліджуючи ключові зміни, реалізовані державою для підприємництва в умовах війни, Тетяна Мурована визначила аспекти, на яких має бути акцентована основна увага [12]. Це такі як:

- «урегулювання законодавчих прогалин і лібералізація розвитку бізнес-сектору;
- спрощення доступу і розширення джерел фінансування в процесі відбудови суб'єктів підприємництва;
- формування інфраструктурного базису для економічного відродження досліджуваного сектору».

Також вона зазначила, що «...базовим принципом виводу підприємницького сектору України з кризового, критичного стану є збереження територіальної цілісності держави, що є необхідною передумовою для налагодження економічних зв'язків, підтримки існуючого економічного потенціалу з подальшим його відновленням», [12].

На сайті УНІАН в публікації Олени Коваленко «Війна зачепила практично весь малий та середній бізнес України – опитування» від 22.05.23

року [3] приводяться результати щоквартального опитування Європейської Бізнес Асоціації. За даними опитування – «...лише 6% підприємців не зазнали жодних втрат, спричинених війною, при тому, що жовтні 2022 року без втрат працювали 10% МСБ. 24% опитаних зазнали втрат безпосередньо внаслідок бойових дій, а 7% мають активи на тимчасово окупованих територіях.

З 33% у жовтні 2022 року до поточних 24% у травні зменшилася кількість МСБ, які оцінюють втрати свого бізнесу в мінімальну суму до \$10 тис. про втрати в діапазоні \$10 тис. – \$50 тис. повідомляють вже 26%, ще 20% – у діапазоні \$50 тис. – \$100 тис., а 18% – понад \$100 тис.

Для 57% підприємців найбільш актуальними проблемами зараз є зниження купівельної спроможності населення, для 31% – брак фінансування та доступу до кредитування, для 29% – податковий тиск. По 28% скаржаться на брак фахівців і проблеми з бронюванням співробітників і виїздом за кордон.

У половини опитаних МСБ є мобілізовані до лав ЗСУ співробітники, при цьому у 22% – критичні для їх діяльності фахівці. Зокрема, у 29% мобілізовано до 10% від військовозобов'язаних працівників, у 14% – 10-30%, і у 5% – більше 30%.

Кількість МСБ без будь-яких резервів збільшилася з 25% у жовтні до 32% у травні. У той же час з 14% до 12% зменшилася кількість компаній, що мають фінансові резерви на рік і більше. В один місяць оцінюють власну фінансову стійкість 4% підприємців, в кілька місяців – 31%, в шість місяців – 18%.

62% підприємців продовжують виплату заробітної плати співробітникам в повному обсязі. Кількість компаній, що скорочують розмір зарплати, зменшилася з 18% до 16%. Збільшилася кількість бізнесів, які відправили співробітників у неоплачувану відпустку – з 9% до 12%. Не виплачують заробітну плату зараз 7% МСБ, звільняють працівників – 16%.

19% опитаних МСБ вже експортують продукцію за кордон, а 14% знаходяться в процесі пошуку контактів, переговорів або отримання

необхідних дозвільних документів. 41% підприємців працюють в повному обсязі, 49% ведуть діяльність з певними обмеженнями, а 10% поки не працюють – що можна порівняти з ситуацією піврічної давності.

Опитування проводилося з 24 квітня по 11 травня серед фізичних осіб-підприємців, які беруть участь у проєкті з підтримки малого та середнього бізнесу від Європейської Бізнес Асоціації Unlimit Ukraine. В опитуванні взяли участь 90 підприємців», [3].

Отже, однією з найбільш суттєвих проблем, які виникають в умовах воєнного стану, є утруднений доступ до фінансових ресурсів для малого та середнього підприємництва. Одним з ключових факторів існування підприємств малого та середнього бізнесу для подальшого сталого розвитку економіки України є державна фінансова підтримка.

В сучасних умовах банківська система може зазнати значних труднощів, а інвестори можуть утримуватися від ризикованих інвестицій. Така обстановка вимагає системної та цілеспрямованої підтримки з боку уряду, аби забезпечити необхідні ресурси для функціонування та розвитку підприємств.

Важливим аспектом в умовах воєнного стану є також соціальний вимір, оскільки малі та середні підприємства часто є головними джерелами зайнятості на місцевому рівні. Підтримка цього сектору сприяє збереженню робочих місць та зменшенню соціальних напруг.

З урахуванням вищезазначених аспектів, необхідно розглядати питання підтримки малого та середнього підприємництва як пріоритетне завдання в контексті воєнного конфлікту. Прозорість та ефективність державних програм, спрямованих на фінансову підтримку, податкові пільги, державне кредитування бізнесу та надання консультацій стають ключовими інструментами для забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємств у важкий період.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО ФОНДУ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА У КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Структура та напрями діяльності Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області

Відповідно до статті 16 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року №4618-VI (із змінами та доповненнями, далі – Закон) [15], «...надання фінансової державної підтримки здійснюється зокрема Українським фондом підтримки підприємництва та іншими загальнодержавними фондами, регіональними та місцевими фондами підтримки підприємництва», [15]

Відповідно до Закону - основними видами фінансової державної підтримки є:

«...1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проєктів суб'єктів малого і середнього підприємництва;

2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;

3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;

4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;

5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій;

6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;

7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;

8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки...», [15]

Відповідно до статті 17 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року №4618-VI (із змінами та доповненнями) [15], «...Фонди підтримки підприємництва – неприбуткові організації, основними функціями яких є сприяння реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва шляхом залучення та ефективного використання фінансових ресурсів, фінансування цільових програм та проєктів... Кошти Українського фонду підтримки підприємництва, інших загальнодержавних, регіональних та місцевих фондів підтримки підприємництва формуються за рахунок бюджетних коштів, добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних. Кошти Українського фонду підтримки підприємництва, інших загальнодержавних, регіональних та місцевих фондів підтримки підприємництва спрямовуються виключно на фінансування розвитку та підтримки малого і середнього підприємництва...»

В Кіровоградській області надання фінансової допомоги для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу здійснюється через Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області (далі – РФПП).

РФПП заснований Кіровоградською обласною радою 11.08.2000 року, є окремою юридичною установою, створений для надання підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва в області.

Основною метою діяльності РФПП є участь у реалізації державної політики з питань розвитку та фінансової підтримки малого та середнього підприємництва шляхом залучення та ефективного використання фінансових ресурсів, фінансування заходів цільових програм та проєктів.

Основними напрямками роботи Фонду є: популяризація підприємницької

діяльності; створення умов, що сприяють виконанню державних і регіональних програм і проєктів, спрямованих на розвиток підприємництва в області; сприяння використанню суб'єктами малого та середнього підприємництва державних і недержавних фінансових, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів регіону, у тому числі приміщень (споруд), обладнання, інформаційних матеріалів, а також науково-технічних розробок і технологій, необхідних для здійснення підприємницької діяльності тощо

Діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області націлена на всебічну підтримку підприємництва, зокрема: консультаційну, пошуку приміщень, партнерів (покупців/постачальників), фінансування інвестиційних проєктів діючим та новоствореним суб'єктам господарювання з особливим пріоритетом на розвиток жіночого, молодіжного, соціального підприємництва.

Відповідно до Статуту Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області (нова редакція), затвердженого розпорядженням голови Кіровоградської обласної ради №363-гр від 22 грудня 2016 року Регіональний фонд підтримки підприємництва РФПП здійснює свою діяльність за рахунок об'єднання фінансових, матеріальних, нематеріальних та інших ресурсів у рамках затверджених державних, регіональних програм і проєктів, спрямованих на підтримку і розвиток малого та середнього підприємництва.

Основними напрямками РФПП є:

- 1) участь у розробці та реалізації регіональних програм розвитку малого та середнього підприємництва, залучення до підприємницької діяльності соціально незахищених категорій населення (безробітних, учасників АТО, звільнених у запас військовослужбовців, молоді, жінок, інвалідів та ін.), збереження та створення нових робочих місць;

- 2) забезпечення пропагування та популяризації підприємницької діяльності;

3) створення умов, що сприяють виконанню державних і регіональних програм і проєктів, спрямованих на розвиток підприємництва в області;

4) сприяння використанню суб'єктами малого та середнього підприємництва державних і недержавних фінансових, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів регіону, у тому числі приміщень (споруд), обладнання, інформаційних матеріалів, а також науково-технічних розробок і технологій, необхідних для здійснення підприємницької діяльності;

5) реалізація науково-освітніх програм із розвитку підприємництва.

Відповідно до Тимчасового Порядку використання коштів для надання фінансової підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва через Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області на період дії воєнного стану, затвердженого розпорядженням голови облдержадміністрації 04 червня 2022 року №385-р, суб'єкти малого та середнього підприємництва (мікро-, малий та середній бізнес, які офіційно зареєстровані та здійснюють підприємницьку діяльність на території Кіровоградської області, зокрема й з числа учасників АТО (ООС), внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих категорій населення) мають можливість отримати фінансову підтримку:

- на зворотній основі:

для діючого бізнесу – у розмірі до 500 000,00 гривень на строк до трьох років з можливістю відстрочення повернення суми зобов'язання до шести місяців;

для новоствореного бізнесу (стартап) – у розмірі до 100 000,00 гривень на строк до трьох років з можливістю відстрочення повернення суми зобов'язання до шести місяців.

- на безповоротній основі:

на часткову компенсацію банківських відсотків – у розмірі 100 відсотків облікової ставки Національного банку України, але не більше 100 000,00

гривень на бюджетний рік – для здешевлення кредитів, отриманих у банківських установах для впровадження інвестиційних бізнес-проектів, у межах часткової компенсації суми відсотків по кредиту (не більш ніж 100 відсотків облікової ставки Національного банку України, що діяла на дату укладення кредитного договору).

Суб'єкти малого та середнього підприємництва (мікро, малий та середній бізнес, які офіційно зареєстровані та здійснюють підприємницьку діяльність на території Кіровоградської області, зокрема й з числа учасників АТО (ООС), внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих категорій населення) мають можливість отримати фінансову підтримку на реалізацію бізнес-проектів за наступними пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку регіону, а саме:

- впровадження інноваційних, екологічних та енергозберігаючих технологій;
- створення підприємств із виробництва медичних препаратів та фармацевтичної продукції, засобів особистої гігієни тощо;
- створення нових або розширення діючих виробництв:
- з переробки сільськогосподарської продукції, виробництва продовольчих і непродовольчих товарів та їх фасування;
- з деревообробки, зокрема, меблеве виробництво;
- виробництво одягу чи фурнітури, будівельних матеріалів, інших видів продукції, товарів і послуг;
- розвиток овочівництва, садівництва із застосуванням меліоративних технологій, створення або модернізація (реконструкція) об'єктів тепличного господарства та об'єктів для зберігання продукції;
- розвиток та підтримка малого підприємництва у сільській місцевості, зокрема, у сферах надання послуг з пасажирських перевезень, житлово-комунального господарства, побутового обслуговування населення, зеленого туризму тощо;

- розвиток ІТ – сектору та креативних індустрій.

Фінансова підтримка надається у рамках реалізації Регіональної програми розвитку малого та середнього підприємництва у Кіровоградській області на 2022-2024 роки [16].

Конкурсний відбір проводять обласна військова адміністрація та обласна рада через Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області.

Оцінка бізнес-проектів проводиться Конкурсною комісією за бальною системою.

Основні критерії під час визначення переможців конкурсного відбору:

- відповідність пріоритетним напрямкам соціально-економічного розвитку регіону;
- кількість створених нових робочих місць;
- наявність у бізнес-проекті усієї необхідної інформації для комплексної оцінки перспектив його реалізації;
- якість опису продукції (товару, послуги) та її конкурентних переваг;
- перспектива попиту на запропоновану продукцію (товар, послугу) на ринку;
- обсяг власних коштів суб'єкта господарювання у фінансування бізнес-проекту;
- наявність співфінансування бізнес-проекту з місцевого бюджету.

З травня 2021 року Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області очолила Ольга Ковальова-Алокілі, яка почала популяризувати надання фінансової підтримки на розвиток підприємництва.

Так, у 2020 році та до середини 2021 року РФПП профінансовано лише один проект.

З кінця травня 2021 року та у 2022 році РФПП вже було прийнято до розгляду більше 15 заявок, з яких ухвалено рішення про фінансування 12 проектів.

Варто зауважити, що протягом 2022 року по Кіровоградській області зареєстровано 591 юридична особа та 3 174 фізичних осіб підприємців; припинено діяльність 222 юридичних осіб та 2 592 фізичних осіб підприємців [17].

Як уже зазначалося в першому розділі кваліфікаційної роботи, в 2022 році були започатковані ініціативи, направлені на підтримку розвитку підприємництва, зокрема з 01.07.2022 р. стартувала урядова програма з надання мікрогрантів «Робота, що дала можливість багатьом українцям, які підготували бізнес-плани, відкрити чи розвинути власну справу та створити тисячі робочих місць.

Одним із напрямків діяльності Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській ласті є надання інформаційно-консультативної допомоги щодо заповнення грантових заявок для участі в Урядовій Програмі «Робота. Так, у 2022 році фахівцями РФППІ разом з Кіровоградським обласним центром зайнятості проведено 4 онлайн та офлайн навчальних семінарів для бізнесу та початківців «Як оформити грантову заявку?», в якому взяли участь 330 учасників, надано практичну допомогу в підготовці бізнес-планів для участі у мікрогрантах урядової програми «Робота». Як наслідок, у 2022 році від суб'єктів малого та середнього підприємництва Кіровоградської області через Дію надійшло 399 заяв на отримання мікро-грантів по урядовій програмі «Робота, з яких 262 направлено до Центру зайнятості з позитивним скорингом Ощадбанку, з яких 49 схвалено.

В розрізі громад:

- 31 – Кропивницька міська територіальна громада;
- 2 – Олександрійська міська територіальна громада;
- 2 – Добровеличківська селищна територіальна громада;
- 2 – Долинська міська територіальна громада;
- 2 – Смолінська селищна об'єднана територіальна громада;
- 2 – Новгородківська селищна територіальна громада;

- 1 – Бобринецька міська територіальна громада;
- 1 – Благовіщенська міська територіальна громада;
- 1 – Побузька селищна територіальна громада;
- 1 – Світловодська міська територіальна громада;
- 1 – Новомиргородська міська територіальна громада;
- 1 – Гурівська сільська територіальна громада;
- 1 – Заваллівська селищна територіальна громада
- 1 – Злинська сільська об'єднана територіальна громада.

За інформацією Головного управління державної податкової служби у Кіровоградській області «станом на 01.11.2023 року на обліку в Головному управлінні ДПС у Кіровоградській області перебуває 30 914 юридичних осіб та 38 092 фізичні особи – підприємці. [17]

Протягом січня – жовтня поточного року на податковий облік взято 555 новостворених юридичних осіб та 5 701 фізичну особу – підприємця, припинили свою діяльність 314 юридичних осіб та 3 050 фізичних осіб – підприємців».

Регіональним фондом підтримки підприємництва у Кіровоградській області в 2023 році проведено 10 тренінг-семінарів в територіальних громадах Кіровоградської області на тему «Як отримати допомогу на розвиток бізнесу?», в якій взяли участь близько 200 учасників. За інформацією Кіровоградського обласного центру зайнятості станом на 01.11.2023 року за державною програмою «єРобота» у Кіровоградській області вже підтримано 50 проєктів (остання хвиля прийому грантових заявок за грантом на власну справу відбулася 19 листопада – прим.). Загальна сума фінансової підтримки, яка очікується для 50 грантів по Кіровоградській області становить понад 12 мільйонів гривень.

Таким чином, діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області, зокрема, направлена на розповсюдження інформації про існуючі державні програми серед

підприємців, надання доступу до конкретної інформації щодо умов участі, надання консультацій підприємцям щодо вибору оптимальної програми для розвитку їхнього бізнесу, допомогу у складанні необхідних документів для участі в державних фінансових програмах підтримки розвитку підприємств МСБ, співпрацю з державними установами для вдосконалення і розширення існуючих програм, проведення аналізу ефективності використання фінансової допомоги, наданої через програми, збір та аналіз фідбеку від підприємців для подальшого удосконалення програм.

2.2 Аналіз надання фінансової допомоги підприємствам малого та середнього бізнесу Регіональним фондом підтримки підприємництва у Кіровоградській області

Фінансова допомога для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу через Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області надається відповідно до Тимчасового порядку використання коштів для надання фінансової підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва через Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області на період дії воєнного стану, затвердженого розпорядженням начальника Кіровоградської обласної військової адміністрації від 04 червня 2022 р. №385-р., (далі – Порядок), [18]

Порядок визначає джерела формування, механізм та умови використання коштів для надання фінансової підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва, у тому числі суб'єктам мікропідприємництва, та тим, що перемістилися із територій де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій (далі – Фінансова підтримка) через Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області (далі – Фонд), у рамках реалізації регіональної програми розвитку малого та середнього підприємництва у Кіровоградській області на 2022-2024 роки, затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 листопада 2021 року №193, із змінами,

внесеними розпорядженням начальника Кіровоградської обласної військової адміністрації від 17 травня 2022 року №318-р.

Джерелами формування коштів на здійснення фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва, у тому числі суб'єктів мікропідприємництва, і тим, що перемістилися із територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій (далі – суб'єкти МСП) є:

1) кошти обласного бюджету – це кошти, передбачені в обласному бюджеті, які згідно з бюджетними призначеннями та вимогами чинного законодавства України використовуються на фінансування видатків, пов'язаних з наданням підтримки суб'єктам МСП, відповідно до Програми;

2) кошти місцевих бюджетів – це кошти, що передбачені у бюджетах територіальних громад сіл, селищ, міст області, які згідно із бюджетними призначеннями використовуються на фінансування видатків з реалізації заходів фінансової підтримки суб'єктам МСП відповідно до затверджених місцевих програм;

3) кошти від повернення суб'єктами МСП зворотної фінансової допомоги, наданої за рахунок коштів обласного бюджету та інших місцевих бюджетів (далі – зворотні кошти Фонду);

пасивні доходи – кошти, які нараховуються банківськими установами за збереження тимчасово вільних обігових коштів Фонду на депозитних рахунках в установах банків.

Головним розпорядником коштів обласного бюджету та відповідальним виконавцем заходів Програми є Департамент економічного розвитку та торгівлі Кіровоградської обласної державної (військової) адміністрації (далі – Головний розпорядник). Одержувачем бюджетних коштів є Фонд» [18].

Обов'язковою умовою надання Фінансової підтримки на зворотній основі є фінансовий внесок суб'єкта МСП у розмірі не менше 25 % витрат на реалізацію інвестиційного бізнес-проєкту за рахунок власних ресурсів (окрім МСП, що перемістилися із територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза

бойових дій). Обов'язковою умовою надання Фінансової підтримки на зворотній основі МСП, що перемістилися із територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, є впровадження ними інвестиційних бізнес-проектів безпосередньо на території області.

Нижче приводиться аналіз надання фінансової підтримки підприємствам малого та середнього бізнесу протягом 2021-2023 рр. через Фонд в розрізі видів суб'єктів господарювання, питомої ваги джерел фінансування бізнес-проектів та використання додаткових джерел фінансування для розвитку бізнесу.

Протягом 2021-20223 років до Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області за отриманням фінансової допомоги на розвиток чи започаткування власного бізнесу звернулися 30 суб'єктів господарювання, з них юридичних осіб – 10, фізичних осіб-підприємців – 20 осіб. Кількісні, якісні та фінансові показники конкурсного відбору бізнес-проектів суб'єктів малого та середнього підприємництва для отримання фінансової підтримки через Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області наведені в таблицях 2.1., 2.2 та 2.3., а також у додатку В.

Загалом до Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області надійшло на конкурсний відбір бізнес-проектів від суб'єктів малого та середнього підприємництва для отримання фінансової підтримки в розрізі років:

- в 2021 році

Всього 7 пакетів документів на отримання фінансової допомоги на розвиток чи започаткування власної справи. По видам допомоги:

– безповоротна фінансова допомога на відшкодування відсотків по інвестиційних кредитах – 1 од.;

– поворотна фінансова допомога (безвідсотково, під заставу власного майна) – 6 од.

Загальна сума поданих проєктів – 6 156,84 тис. грн., які складаються з:

– власні фінансові ресурси суб'єктів господарювання – 3 943,84 тис. грн., в тому числі:

– власні кошти суб'єктів господарювання – 1 993,84 тис. грн.,
– інші джерела фінансування (інвестиційні кредити за програмою «Доступні кредити 5-7-9») – 1 950,00 тис. грн.

– співфінансування з місцевих бюджетів територіальних громад – 73,0 тис. грн.;

– фінансова допомога від РФПП – 1 200,00 тис. грн.

В розрізі територіального місця здійснення діяльності:

– Кропивницька міська територіальна громада – 3 проєктів;
– Знам'янська територіальна громада Кіровоградської області – 1 проєкт;

– Гайворонська територіальна громада Кіровоградської області – 2 проєкти;

– Дмитрівська територіальна громада – 1 проєкт

В розрізі суб'єктів господарювання:

– від юридичних осіб – 5 од.;

– від фізичних осіб підприємців – 2 од.

В розрізі виду бізнесу:

– стартап (новостворений або до 1 року діяльності) – 1 од.;

– існуючий бізнес (більше 1 року) – 6 од.

Отримано позитивний висновок про фінансування проєктів та профінансовано – 7 проєктів.

- в 2022 році

9 пакетів документів на отримання фінансової допомоги на розвиток чи започаткування власної справи. По видам допомоги:

– безповоротна фінансова допомога на відшкодування відсотків по інвестиційних кредитах – 1 од.;

– поворотна фінансова допомога (безвідсотково, під заставу власного майна) – 8 од.

Загальна сума поданих проєктів – 5 500,90 тис. грн., які складаються з:

– власні фінансові ресурси суб'єктів господарювання – 4 291,10 тис. грн., в тому числі:

– власні кошти суб'єктів господарювання – 2 091,10 тис. грн.,

– інші джерела фінансування – 2 200,00 тис. грн. (інвестиційні кредити за програмою «Доступні кредити 5-7-9» – 1 950,00 тис. грн., грант по Урядовій програмі «ЄРобота» – 250,00 тис. грн.).

– співфінансування з місцевих бюджетів територіальних громад – 117,0 тис. грн.;

– фінансова допомога від РФПП – 1 092,70 тис. грн.

В розрізі територіальних громад за місцем здійснення діяльності МСБ:

– Кропивницька міська територіальна громада – 4 проєктів;

– Бобринецька територіальна громада Кіровоградської області – 1 проєкт;

– Гайворонська територіальна громада Кіровоградської області – 1 проєкти;

– Долинська територіальна громада – 2 проєкти;

– Смолінська територіальна громада – 1 проєкт.

В розрізі суб'єктів господарювання:

– від юридичних осіб – 1 од.;

– від фізичних осіб підприємців – 8 од.

В розрізі виду бізнесу:

– стартап (новостворений або до 1 року діяльності) – 4 од.;

– існуючий бізнес (більше 1 року) – 5 од.

Підтримано Урядовою програмою «ЄРобота» (отримано гранти по програмі «Власна справа» – 1 проєкт, скористалися державною програмою доступних кредитів – 1 проєкт.

Після проведених узгоджувальних заходів на рівні органів місцевого самоврядування, підтримано Наглядовою радою Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області та профінансовано – 6 проєктів.

- в 2023 році

14 пакетів документів на отримання фінансової допомоги на розвиток чи започаткування власної справи. По видам допомоги:

– безповоротна фінансова допомога на відшкодування відсотків по інвестиційних кредитах – 2 од.;

– поворотна фінансова допомога (безвідсотково, під заставу власного майна) – 12 од.

Загальна сума поданих проєктів – 7 172,46 тис. грн., які складаються з:

– власні фінансові ресурси суб'єктів господарювання – 5 840,46 тис. грн., в тому числі:

– власні кошти суб'єктів господарювання – 1 601,66 тис. грн.,

– інші джерела фінансування – 4 238,80 тис. грн. (інвестиційні кредити за програмою «Доступні кредити 5-7-9» – 1 493,75 тис. грн., грант по Урядовій програмі «єРобота» – 2 745,05 тис. грн.).

– співфінансування з місцевих бюджетів територіальних громад – 280,0 тис. грн.;

– фінансова допомога від РФПП – 1 522,00 тис. грн.

В розрізі територіальних громад за місцем здійснення діяльності МСБ:

– Кропивницька міська територіальна громада – 10 проєктів;

– Олександрійська територіальна громада Кіровоградської області – 1 проєкт;

– Новомиргородська територіальна громада Кіровоградської області – 1 проєкти;

– Новгородківська територіальна громада – 1 проєкти;

– Первозванівська територіальна громада – 1 проєкт.

В розрізі суб'єктів господарювання:

- від юридичних осіб – 4 од.;
- від фізичних осіб підприємців – 10 од.

В розрізі виду бізнесу:

- стартап (новостворений або до 1 року діяльності) – 7 од.;
- існуючий бізнес (більше 1 року) – 7 од.

Підтримано Урядовою програмою «ЄРобота» (отримано гранти по програмі «Власна справа») – 10 проєктів, скористалися державною програмою доступних кредитів – 1 проєкт.

Після проведених узгоджувальних заходів на рівні органів місцевого самоврядування, підтримано Наглядовою радою Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області та профінансовано – 10 проєктів, очікується розгляду та фінансування до кінця року – 3 проєкти.

Таблиця 2.1

Характеристика отримувачів фінансової допомоги від Регіонального фонду підтримки підприємництва у Кіровоградській області

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Кількість учасників, з них	7	9	14
Юридичні особи	5	1	4
ФОП	2	8	10
Діючі суб'єкти господарювання, од.	6	5	7
Стартап, од.	1	4	7

Таблиця 2.2

Кількість створених робочих місць в результаті реалізації бізнес проєктів

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Створено робочих місць, од.	17	23	35

Таблиця 2.3

Фінансова характеристика бізнес проєктів, поданих до Регіонального фонду підтримки підприємництва характеристика отримувачів у Кіровоградській області

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	2	3	4
Загальна сума бізнес-проєкту, тис. грн., в тому числі за рахунок	6 156,84	5 500,90	7 172,46
Фінансова допомога від РФПП, тис. грн.	2 140,00	1 092,70	1 522,00
Співфінансування органів місцевого самоврядування, тис. грн.	73,00	117,00	280,00
Власні ресурси суб'єкта господарювання, тис. грн., в тому числі	3 943,84	4 291,10	5 840,46
Власні кошти суб'єкта господарювання, тис. грн.	1 993,84	2 091,10	1 601,66
Інші джерела фінансування (гранти, кредити тощо), тис. грн.	1 950,00	2 200,00	4 238,80

Таким чином, можна зробити висновок, що з кожним роком зростає кількість підприємств малого та середнього бізнесу, які звертаються за отримання державної фінансової допомоги, але їх кількість залишається критично низькою. Низький відсоток суб'єктів господарювання, які звертаються за отриманням державної фінансової допомоги на розвиток бізнесу на регіональному рівні обумовлений наступним рядом причин:

- складні та тривалі процедури отримання фінансової допомоги відлякують підприємців. Наприклад, шаблон бізнес плану, який мають заповнити учасники конкурсного відбору на отримання фінансової допомоги від РФПП містить в собі низку розділів, які є надскладними для навіть діючого підприємця, не говорячи вже про тих, хто лише має на меті започаткувати власну справу; бізнес-проєкти мають бути погоджені відповідним органом місцевого самоврядування, на території якої суб'єкт підприємницької діяльності має намір або здійснює свою діяльність, розглянуті конкурсним комітетом в терміни обумовлені чинним Порядком надання фінансової допомоги, а також бути розглянутими та затвердженими рішенням Наглядової

радою. Всі ці кроки містять в собі людський фактор та можуть стати причиною затягування процедури отримання фінансової допомоги. Тимчасовий порядок містить терміни розгляду конкурсних бізнес-проектів Конкурсним комітетом, але відсутні чіткі часові проміжки затвердження підсумків Наглядової радою;

- недостатня чіткість та неоднозначність умов отримання допомоги, а також складні умови воєнного часу викликають непевність серед підприємців. Вимоги, які здаються несподіваними чи складними для виконання, інколи призводять до відмови від участі;

- якщо державна допомога надається у формі кредитів, високі відсоткові ставки або строгі умови (надання майна в заставу) повернення роблять цю опцію менш привабливою для підприємців;

- недостатня інформаційна кампанія зі сторони держави, регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування щодо наявних програм та їх умов часто спричиняють невідомість серед підприємців. Багато підприємців можуть навіть не освічені в тому, що такі програми існують;

- недовіра до державних інституцій та переконання, що отримання допомоги може бути пов'язане з корупцією чи неправомірними умовами, призводять до відмови від участі в програмах фінансової підтримки.

- економічна стабільність та невизначеність в сучасних умовах воєнного стану роблять підприємців більш обережними щодо залучення додаткових фінансових зобов'язань чи кредитів;

- деякі підприємці не відповідають кредитним вимогам чи умовам програм, оскільки їхні бізнес-моделі чи проекти можуть не враховувати конкретні вимоги;

- обмеженість обсягів фінансування програм призводить до конкуренції та низького інтересу до участі в програмах;

- деякі підприємці відчувають невпевненість та страх, що при отриманні допомоги від держави, вони втратять певний рівень автономії чи

контролю над своїм бізнесом;

- приклад конкурентів, які вже успішно функціонують без державної допомоги, викликає у інших суб'єктів господарювання сумніви щодо доцільності залучення додаткових коштів від держави.

Основним чинником для розв'язання цих проблем має бути поліпшення інформаційної доступності, спрощення процедур та визначення чітких та привабливих умов для отримання державної фінансової допомоги.

Аналізуючи стан розвитку підприємництва на території Кіровоградської області в 2023 році (табл. 2.4.) у співвідношенні із фактичним попитом на отримання державної фінансової допомоги на регіональному рівні протягом 2021-2023 років, слід відзначити надзвичайно низьку ефективність регіональної політики щодо заохочення та активізації підтримки підприємницької діяльності, а також надзвичайно низький рівень інформованості суб'єктів господарювання про інструменти державної фінансової підтримки.

Таблиця 2.4

Основні показники стану розвитку підприємництва в області станом на 01.11.2023 року

№ з/п	Показник	Значення показника
1	2	3
1.	Кількість суб'єктів малого і середнього підприємництва, одиниць, у т. ч.:	69 101
	суб'єктів малого підприємництва (фізичних осіб – підприємців)	38 092
	суб'єктів малого підприємництва (юридичних осіб)	30 914
	суб'єктів середнього підприємництва (юридичних та фізичних осіб – підприємців)	95
2.	Чисельність працюючих у суб'єктів малого і середнього підприємництва, осіб в тому числі:	86 576
	у суб'єктів малого підприємництва (юридичних та фізичних осіб – підприємців)	74 030
	у суб'єктів середнього підприємництва (юридичних та фізичних осіб – підприємців)	12 546
3.	Частка надходжень від суб'єктів малого і середнього підприємництва до бюджетів всіх рівнів, %	53,8%
4.	Кількість зареєстрованих фермерських господарств, одиниць	3 168
	Площа земельних ділянок, що використовуються фермерськими господарствами, га	1 179 346,8

В інформації, оприлюдненій на офіційному сайті Кіровоградської обласної військової адміністрації [...] зазначено, що: «...у I півріччі 2023 року у рамках: державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» – державними банками партнерами видано суб'єктам господарювання 413 пільгових кредитів на суму 1,1 млрд. грн.; грантової програми «Робота», за напрямом створення власного бізнесу, скористалися можливістю участі у проєкті 160 діючих та майбутніх суб'єктів підприємництва, що здійснюють свою діяльність в області, з них, 21 – отримали позитивне рішення на отримання грантових коштів у сумі 5,2 млн. грн. Крім того, філіями обласного центру зайнятості та їх структурними підрозділами здійснюється виплата компенсації фактичних витрат роботодавців на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за працевлаштування на нові робочі місця. У січні-червні 2023 року прийнято позитивні рішення по 5 зареєстрованих безробітних, з них 4 зареєстрованих безробітних працевлаштовані на робочі місця, створені у пріоритетних видах економічної діяльності суб'єктами малого підприємництва...»

Тобто із більше ніж 69 тис. зареєстрованих на території Кіровоградської області суб'єктів господарювання різними видами державної фінансової допомоги у I півріччі 2023 року скористалися лише 578 осіб.

Дослідження показують, що низький рівень підтримки розвитку підприємств малого та середнього бізнесу на регіональному рівні виник з наступних причин:

- низька якість та неефективність існуючих програм підтримки підприємництва, що призводить до відсутності зацікавленості з боку підприємництва;
- як показує аналіз співфінансування з місцевих бюджетів – недостатня фінансова база, визначена на розвиток та підтримку підприємництва значною мірою обмежує можливості надання фінансової підтримки та розвитку програм;

- відсутність необхідної інфраструктури для підтримки підприємництва, такої як бізнес-хаби, технопарки чи лабораторії зменшують привабливість регіону для зовнішніх інвесторів;
- брак кваліфікованих кадрів та експертів у сфері підприємництва в органах регіональної державної влади та місцевого самоврядування ускладнює якісну розробку та ефективне впровадження програм;
- недостатня інформаційна кампанія та низька доступність інформації про існуючі програми призводить до того, що підприємці не обізнані можливостями фінансової підтримки;
- політична нестабільність на різних щаблях влади призводить до нестійкості в програмах підтримки та змін у пріоритетах;
- низький рівень культури підприємництва та недостатня підтримка громадськості ставить під сумнів потребу у розвитку підприємництва на регіональному рівні;
- незабезпеченість регіону стабільним та привабливим інвестиційним кліматом (наприклад відсутність стратегічного плану розвитку регіону, відкритих паспортів громад, реєстрів комунальної нерухомості та земель)и відлякують як місцевих, так і зовнішніх інвесторів;

Окрім існуючих проблем, таких як податкові, регуляторні та фінансові труднощі, підприємства малого та середнього бізнесу Кіровоградської області як і усією держави також стикаються з новими викликами через війну.

Майбутнє цього сектору значною мірою залежить від того, наскільки успішно бізнес зможе подолати ці труднощі та пристосуватися до нових умов.

Тому підтримка розвитку підприємництва на регіональному рівні, спрощення умов надання фінансової допомоги, забезпечення прозорості процедур надання такої допомоги, потужна інформаційна кампанія, створення громадських інституцій з розвитку та підтримки підприємництва, налагодження регулярних багатоканальних комунікацій влади з місцевим бізнесом в онлайн (телеграм, вайбер групи) та офлайн (бізнес центри /

коворкінги), створення фізичного простору комунікацій для бізнесу (бізнес центри, коворкінги), а також залучення бізнесу на етапі планування (розробки програм підтримки підприємництва, соціально-економічного розвитку, формування бюджетів), відкритого діалогу в форматі влада – бізнес (організація регулярних тематичних зустрічей та подій для підприємств МСБ), мають стати фундаментом та головним пріоритетом державних інституцій.

2.3. Аналіз надання державної фінансової підтримки в Україні

За даними Кабінету Міністрів України та Міністерства економіки України [23] наразі в Україні існує 12 програм з підтримки розвитку підприємств малого та середнього підприємництва:

- грант на створення або розвиток власного бізнесу «Власна справа»;
- грант для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства;
- грант для створення або розвитку тепличного господарства;
- грант на створення або розвиток переробних підприємств
- програма державного пільгового кредитування «Доступні кредити 5-7-9%»;
- програма «Фінансовий лізинг 5-7-9%»;
- грант на стартап;
- програма інноваційних ваучерів;
- програма грантової підтримки проєктів подвійного призначення;
- компенсація за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб;
- програма з кредитування мікро- малого та середніх підприємств України за пріоритетними галузевими напрямками;
- програма з підтримки фінансування інвестиційних проєктів МСБ за пріоритетними напрямками.

На сьогоднішній день держава інвестувала в розвиток малого та середнього бізнесу через гранти 5 млрд. грн від початку дії урядової грантової програми «Робота» (01.07.2022 р.).

Гранти на започаткування або розширення власної справи вже отримали 8 753 українці, понад 2 тисячі з них взяли грантові кошти саме на відкриття власної справи, інші – на масштабування бізнесу, нарощування виробництва, розробку й запуск нових напрямків.

З початку запуску проєкту «Робота» у липні 2022 року та станом на останню хвилю (16.11.2023 р.):

- за програмою «Власна справа» – видано 8 013 мікрогрантів на загальну суму 1,9 млрд грн;
- на розвиток переробних підприємств – видано 487 грантів на 2,5 млрд грн;
- на садівництво та розвиток тепличного господарства – видано 133 гранти на 555 млн грн;
- ветеранам та членам їхніх родин – видано 120 грантів на 45 млн грн.

В 2022 році в рамках грантових програм Урядом фактично виплачено 1 555,09 млн. грн. 2 530 отримувачам, у тому числі:

- мікрогранти – 2319 отримувачам на суму 542,72 млн грн;
- гранти переробним підприємства – 178 отримувачам на суму 958,61 млн грн;
- гранти на садівництво – 30 отримувачам на суму 39,74 млн грн;
- гранти на тепличні господарства – 3 отримувачам на суму 14,02 млн грн.

В 2023 році на програму «Власна справа» бюджетом передбачено 1,8 млрд грн, що дозволить видати близько 10 000 мікрогрантів.

За результатами останньої хвилі подачі заяв (тривала до 16 листопада 2023 року) на мікрогранти переможцями визнано 301 українця, які отримають

71,8 млн грн на старт або розширення свого бізнесу.

Серед отримувачів мікрогрантів останньої хвилі 57% жінок і 43% чоловіків. 75% з них мають вищу освіту. Найбільше грантоотримувачів із Львівської (47 осіб), Рівненської (43 особи), Івано-Франківської (29 осіб), Київської (21 особа), Дніпропетровської (19 осіб) областей.

Переважає більшість грантоотримувачів планують витратити кошти мікрогранту на придбання обладнання, необхідного для ведення бізнесу. [6].

Найпопулярнішими сферами, в яких працюватимуть переможці останньої хвилі, є:

- оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів – 118 осіб;
- переробна промисловість – 57 осіб;
- тимчасове розміщування й організація харчування – 36 осіб.

З моменту старту Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» суб'єкти підприємництва отримали від уповноважених банків 75 331 кредит на загальну суму 247,6 млрд грн, з яких 51 034 – від банків державного сектору економіки на загальну суму 107,9 млрд гривень (станом на 01.12.2023 р.).

На сьогодні участь у програмі беруть 45 банків, найбільшу кількість кредитів видали «Приватбанк» (32,5 тис.), «Ощадбанк» (10,5 тис.) та «Райффайзен Банк Аваль» (5,4 тис.).

За час дії воєнного стану в Україні у рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» укладено 40 509 кредитних договорів на загальну суму 158 млрд грн (у тому числі банками державного сектору – 30 558 кредитних договорів на суму 81,3 млрд грн), з яких:

- 9,98 млрд грн – на інвестиційні цілі;
- 9,13 млрд грн – як антикризові кредити;
- 3,75 млрд грн – як рефінансування попередньо отриманих кредитів;
- 35,48 млрд грн – кредити для сільськогосподарських

товаровиробників;

- 58,17 млрд грн – на антивоєнні цілі.

Програму реалізує Фонд розвитку підприємництва (ФРП), єдиним учасником якого є Уряд України в особі Міністерства фінансів України, що координує усі аспекти діяльності Фонду.

За Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» ФРП уклав угоди про співробітництво з 45 банками. Держава продовжує здійснювати всі необхідні компенсаційні виплати на користь бізнесу за укладеними кредитними договорами у межах Програми.

Зауважу, що для оптимізації Державних програм «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» в умовах воєнного стану Уряд прийняв постанову від 14 березня 2023 р. №229 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва».

З початку 2023 року підприємці отримали 17,2 тисячі кредитів на 58,3 млрд грн.

За останню декаду листопада 2023 року у межах Програми видано 589 пільгових кредитів на загальну суму 2,4 млрд грн, у тому числі, банками державного сектору економіки укладено 424 кредитні договори на суму 1,1 млрд гривень.

Загалом найбільше підприємці взяли антикризових кредитів – 61 млрд грн та на антивоєнні цілі – 54,2 млрд грн. На рефінансування попередньо отриманих кредитів було видано 28,4 млрд грн, на поповнення оборотного капіталу – 25,9 млрд грн, на інвестиційні цілі – 16,5 млрд грн.

Найчастіше кредитуються за програмою підприємства, що працюють у сферах:

- сільського господарства (52%);
- торгівлі та виробництва (25%);
- промислової переробки (14%).

Серед регіонів лідерами за сумами укладених кредитних договорів є Львівська, Одеська, Дніпропетровська, Харківська, Київська, Вінницька області та м. Київ.

З початку 2023 року за програмою «Доступні кредити 5-7-9» 12 тисяч агропромислових господарств одержали 62 мільярди гривень банківських кредитів на розвиток.

Найбільший обсяг кредитів за різними програмами отримали аграрії таких областей:

Київська – 11,7 млрд гривень виділено для 878 підприємств;

Вінницька – 5,6 млрд гривень – для 1 375,

Дніпропетровська – 5,58 млрд гривень – для 780;

Кіровоградська – 4,6 млрд гривень – для 1 624;

Одеська – 4,22 млрд гривень – для 1 053.

За програмою «Доступні кредити 5-7-9» більше всього отримали підприємства таких областей:

Кіровоградська – 3,98 млрд гривень виділено для 1 294 господарств;

Вінницька – 3,7 млрд гривень – для 1 043 господарств;

Одеська – 3,57 млрд гривень – для 849;

Київська – 3,35 млрд гривень – 707 господарств.

Програму реалізує Фонд розвитку підприємництва (ФРП), єдиним учасником якого є Уряд України в особі Міністерства фінансів України, що координує усі аспекти діяльності Фонду.

За Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» ФРП уклав угоди про співробітництво з 45 банками. Держава продовжує здійснювати всі необхідні компенсаційні виплати на користь бізнесу за укладеними кредитними договорами у межах Програми.

З березня 2022 року діє програма з надання роботодавцям компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Вона передбачає виплати упродовж 2 місяців у розмірі 6500 грн за кожного

працевлаштованого з числа ВПО.

Мета програми – пришвидшити адаптацію людей, які змушені були переїхати з небезпечних регіонів, та підвищити рівень зайнятості серед населення.

Програмою компенсації за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (ВПО) скористались понад 10 тисяч підприємців. Вони отримали від держави компенсацію на загальну суму 200 млн грн за те, що взяли на роботу майже 18 тисяч внутрішніх переселенців.

З початку цього року компенсацію від держави за працевлаштування переселенців отримали понад 3,5 тисячі підприємців, які надали роботу майже 7 тисячам українців, що змушені були переїхати з небезпечних регіонів. Загалом їм вже перераховано 78 млн грн.

Зокрема, за інформацією Кіровоградського обласного центру зайнятості, продовжується розгляд заяв від роботодавців на отримання компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні.

В 2023 році вже 201 роботодавець Кіровоградської області отримали позитивне рішення щодо компенсації за працевлаштування 365 внутрішньо переміщених осіб.

В 2022 році така компенсація була надана 342 роботодавцям щодо 753 внутрішньо переміщених осіб.

Компенсацію надають роботодавцю, який працевлаштував ВПО із зарплатою не меншою за мінімальну, перебуває на обліку як платник ЄСВ, подає щорічну або щоквартальну податкову звітність

Щоб отримати кошти роботодавець укладає трудовий договір (зокрема за сумісництвом), гіг-контракт з ВПО, реєструє дані про неї на Порталі Дія та подає заявку на компенсацію разом із документами, що підтверджують виплату зарплати та відрахування.

Як уже було зазначено в розділі I – Порядок надання роботодавцю

компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування ВПО внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні затверджений постановою КМУ від 20.03.2022 р. № 331.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

3.1. Шляхи оптимізації інструментів надання державної фінансової підтримки підприємствам малого та середнього бізнесу в сучасних умовах

Повномасштабне військове вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року нанесла значні втрати українській економіці.

Наразі питання розвитку та підтримки підприємств малого та середнього бізнесу є досить актуальним, адже саме це питання є другим по пріоритетності на даний час в нашій країні після забезпечення обороноздатності та воєнного комплексу. Створення умов для розвитку підприємництва та створення нових робочих місць для подолання кризи в економіці наразі є одним із головних принципів державної політики України.

Військова агресія росії в Україні призвели до значних економічних втрат в Україні та, як наслідок, до масового безробіття. Кількість доступних робочих місць зменшилася, а кількість безробітних різко зросла. Внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну, сотні тисяч людей втратили свої робочі місця, багато підприємств припинили свою діяльність, а безліч осіб були змушені залишити свої домівки або навіть країну, шукати роботу та потребувати допомоги, оскільки державна підтримка для релокованих підприємств не може вичерпати всіх потреб.

За інформацією Державного центру зайнятості України [21], внаслідок російської агресії в Україні вже було втрачено приблизно 4,8 мільйона робочих місць. Згідно з прогнозами досліджень, якщо бойові дії продовжаться, втрати робочих місць можуть зрости до 7 мільйонів. Однак у випадку їх припинення є можливість швидкого відновлення, з поверненням 3,4 мільйона

робочих місць.

Також криза в Україні може викликати труднощі в роботі сусідніх країн, зокрема в Угорщині, Молдові, Польщі, Румунії та Словаччині. Якщо руйнівна війна триватиме, українські біженці можуть залишатися у вигнанні протягом тривалого часу, що справить додатковий тиск на ринок праці та системи соціального захисту у цих сусідніх європейських державах та підвищить рівень безробіття.

З досвіду зарубіжних країн спеціальні програми підтримки самостійної зайнятості з-поміж безробітних розробляються в Австралії, Канаді, Данії, Франції, Німеччині, Ірландії, Нідерландах, Великій Британії та США.

Взагалі, вивчення досвіду зарубіжних країн набуває важливого значення для України. У країнах з розвинутою ринковою економікою відстежується галузева пріоритетність підтримки малого та середнього бізнесу. Так, в економіці Сполучених Штатів Америки тільки вісім галузей промисловості визначено, як національні пріоритети: аерокосмічна, телекомунікаційна, хімічна, виробництва наукового устаткування, комп'ютерна, фармацевтична, напівпровідникова, галузь програмного забезпечення тощо. До них привернуто увагу уряду і бізнесу, сюди спрямовуються значна частка асигнувань для інтенсивних досліджень та розробок для створення нових робочих місць. Фінансування пріоритетних галузей приносить до бюджету 866 млрд. доларів у рік, залучаються до роботи майже 6 млн. осіб та забезпечується активне сальдо торгового балансу близько 50 млрд. доларів.

Деякі країни, наприклад Японія, офіційно відмовляються визнавати необхідність державної підтримки і декларують принцип невтручання держави у внутрішні справи суб'єктів господарювання.

У таких країнах як Франція, Швейцарія, Італія, Данія на підприємства малого та середнього підприємництва приходиться близько половини експортних операцій. В Ірландії 56 відсотків експорту – постачання підприємств економіки, а в Греції малі підприємства випускають 60 відсотків

всієї промислової продукції.

Досвід Світового банку показує, що існує 5 ефективних підходів до надання допомоги малим підприємствам [22]:

- реформування політичного курсу, спрямоване на досягнення макроекономічної стабільності, достатня законодавча база та низька вартість здійснення операцій (операції на ринку, а також ліцензування, реєстрація, звітність, оподаткування);
- зменшення вартості здійснення операції (хоча програми датованих кредитів виявилися невдалими);
- «м'яка» технічна та маркетингова допомога (мета якої заповнити дефіцит інформації як на рівні компаній, так і на рівні ринку), коли приватний сектор підтримує приватні джерела;
- стратегія, що підтримує спричинений попитом доступ до знань та технологій (оподаткування зарплати разом із можливістю вибору приватних постачальників);
- податкові стимули менш ефективні, дасть змогу бути на рівні вимог глобалізації (досягаючи критичну масу для полегшення отримання кредитів, знань, технологій та експортних можливостей).

Значний інтерес для України має досвід європейських країн з питань формування державної політики стосовно розвитку підприємництва. При цьому доцільно було б виокремити дві групи держав: розвинуті держави з ринковою економікою і пострадянські або постсоціалістичні держави, які, як і Україна, вже багато років реформують одержавлену адміністративно-командну економіку відповідно до вимог ринку і світової системи господарювання.

На сьогодні найкращої країною з найвищим рівнем підприємницької активності в світі є Сполучені штати Америки.

Розквіт малого бізнесу у США забезпечується значною мірою належною

підтримкою з боку держави. Конгресом США ще у 1953 році на правах федерального відомства було створено Адміністрацію у справах малого бізнесу. Наприкінці 80-х – на початку 90-х років Правління США провело через Конгрес ряд законодавчих актів та поправок до них. Ці акти відобразили радикальні зміни державної науково-технічної політики США.

Цікавий досвід адміністрації малого підприємництва в сфері податкового стимулювання суб'єктів підприємництва полягає в поетапному зменшенні податкових ставок та зниженні прогресивних податкових стягнень при достатньо вузькій податковій базі та широкій сфері застосування податкових пільг, що спонукає забезпечення приливу інвестицій в промисловість, сферу послуг, торгівлю. Зменшення ставки податку залежно від розмірів підприємництва є одним з повсякденно використовуваних методів податкових стягнень. У США діють пільгові ставки податку на доходи до 16 тис. доларів, 15 відсотків – податок на перші 50 тис. доларів і 25 відсотків – на наступні 25 тисяч.

Понад цю суму діє максимальна ставка – 34 відсотків. Також діє прогресивне оподаткування прибутку: до 25 тис. доларів – 15 відсотків; 25-30 тис. доларів – 18 відсотків; 50-75 тис. доларів – 30 відсотків; 75-100 тис. доларів – 40 відсотків. Таким чином, реалізується роздільний підхід до малого підприємництва за принципом – чим менше підприємство, тим більше податкових пільг.

Досвід США свідчить, що гарантування позик є однією з найбільш ефективних форм державної підтримки підприємництва, оскільки вирішується питання про залучення до цих цілей банківські кредити. Саме ця форма підтримки дає змогу активізувати ресурси та використати ініціативу малого та середнього підприємництва.

Японія також досягла економічних висот завдяки розвитку підприємств малого та середнього бізнесу. Після 1952 року, в промисловості та торгівлі спостерігалось бурхливе розширення конкуренції та створення нових фірм.

Великі відомі на світовому рівні концерни становлять тут тільки невеликий відсоток, а його основна частина – мале та середнє підприємництво.

На них припадає близько 55 відсотків реалізованої продукції промисловості, близько 60 відсотків обсягів промисловості. Функціонує більше ніж 6,5 млн. невеликих підприємств, або 90 відсотків від загальної їх кількості, працюють близько 40 млн. людей. Зайнятих у малому бізнесі 85 відсотків працездатного населення Японії створює майже 90 відсотків валового національного продукту. Правове положення розвитку малого та середнього підприємництва в Японії регулюється системою спеціальних законів у сфері МСБ та пільгових (всього 12), а також положеннями про пільги для МСБ в податковому, зовнішньоторговому та галузевому законодавстві.

У Данії безробітні, які мають намір розпочати власний бізнес та стартапи, мають право зберігати половину своєї допомоги по безробіттю протягом трьох з половиною років. Подібна практика застосовується і у Великій Британії, де ті, хто переходить до власного підприємництва, отримують щотижневу субсидію у розмірі 40 фунтів стерлінгів, яка виплачується як додаток до допомоги по безробіттю. У Данії широко використовуються неоподатковувані ставки, включаючи виключення різних сум з загальної суми оподаткованого доходу. Малі підприємства можуть виключити з оподаткованого доходу боргові платежі (проценти за погашення основного боргу), амортизаційні відрахування за машини, устаткування і споруди. У випадку збитків підприємство звільняється від сплати податків наступного року.

Ефективна система підтримки розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва існує і у Великій Британії. Держава активно використовує інструменти бюджетної податкової та кредитної політики для стимулювання цього сектора економіки. Для підприємств малого бізнесу знижено ставки прибуткового податку: при стандартній ставці 35 відсотків ставка для малих підприємств становить 27 відсотків. Разом із зниженням ставки податку на

прибуток малих підприємств зменшено податок на інвестиції в нові сфери малого бізнесу, особливо пов'язані з високим ступенем ризику. Крім того, приватна ініціатива стимулюється наданням податкових знижок, спрощенням фінансової процедури злиття і поділу фірм, зниженням відсоткових ставок індивідуального податку на доходи фізичних осіб, підвищенням порогу заробітної плати, яка підлягає оподаткуванню за найвищою ставкою.

У Франції 94 відсотків підприємств належать до категорії малих з чисельністю працюючих до 9 осіб. Політика підтримки підприємницьких організацій у цій країні базується на використанні багатьох важелів економічного, організаційного і правового характеру. Завдання держави в управлінні підприємницькими структурами обумовлено захистом інтересів суспільства в цілому. Вони не обмежуються тільки економічними інтересами, а включають також соціальний і політичний аспекти. Соціальне значення державної політики стосовно підтримки підприємництва нерозривно пов'язана із забезпеченням зайнятості населення, створенням нових робочих місць, а також з ефективним пропорційним розподілом прибутків і багатств. Новостворені малі фірми у Франції на три роки звільнюються від сплати податків. Для стимулювання впровадження малими підприємствами енергозберігаючих технологій податкові ставки на їх інвестиції зменшені на 40-50 відсотків. Передбачається також можливість відстрочки сплати низки податків при тимчасових фінансових труднощах.

У Німеччині з 1978 р. здійснюється спеціальна управлінська програма «Загальна концепція науково-технічної політики в співвідношенні з малим підприємництвом», якою передбачається сприяння в галузях наукових досліджень, фінансування ризикової діяльності, покращення умов передачі технології, забезпечення науковими кадрами.

Але, для того щоб оптимізувати податкові платежі, переважна більшість підприємств обирає таку організаційно-правову форму господарювання як товариства з обмеженою відповідальністю. Аналіз підприємницької

активності, проведений центральним банком Німеччини у грудні 2021 року, засвідчив, що завдяки успішному розвитку підприємств малого та середнього бізнесу та зростанню їх доходів, вони були б цілком спроможні збільшити власні кошти в середньому на 25 відсотків. Проте серед суб'єктів малого бізнесу, заснованих у формі товариств з обмеженою відповідальністю (а в Німеччині їх частка сягає майже 60 відсотків), темпи зростання обсягів власних коштів становили 2,5 відсотків.

Досвід формування підприємницької діяльності в розвинутих країнах світу вказує на те, що підприємництво є дуже чутливим до змін у ринковому середовищі. Ефективність функціонування і розвитку підприємств МСБ залежить від державної політики. Тому розвинуті країни світу, намагаючись отримати панівне становище на світових ринках та забезпечити високий рівень ефективності функціонування національних економік, надають перевагу визначенню перспектив розвитку підприємництва, формують державну політику стосовно підтримки підприємницьких структур та створення умов для їх сталого ефективного розвитку. При цьому кожна держава, виходячи зі своїх можливостей і потреб у продукції та послугах підприємницького характеру, розробляє власну стратегію та тактику підтримки підприємництва, формує державну політику розвитку та підтримки підприємництва. У світовій практиці (зокрема, розвинутих країнах) розробляється державна політика стосовно підтримки і сприяння розвитку підприємництва в найбільш пріоритетних для кожної держави напрямках. Відповідно, формується дієвий механізм реалізації державної політики у цій сфері.

Аналіз українського та зарубіжного досвіду з питань надання фінансової допомоги на розвиток та підтримку підприємницької діяльності дають змогу зробити певні узагальнення, обґрунтувати пропозиції щодо вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням сприятливих умов для розвитку підприємництва в Україні.

За даними Київської школи економіки, станом на 1 серпня 2023 року

обсяг прямих збитків економіки України від руйнації інфраструктури (у грошовому еквіваленті) становить \$108,3 млрд., а непрямі втрати попередньо оцінюються у \$128,8 млрд. [2]. В рамках ініціативи «Future of Work» та у співпраці з робочою групою, громадська організація «Центр розвитку корпоративної соціальної відповідальності» організувала дослідження для аналізу поточного стану умов для підприємництва в Україні.

У рамках проведеного дослідження було враховано загальну інформацію та статистику стосовно стану українського бізнесу після початку повномасштабної війни. Також було розглянуто зміни в законодавстві, що відбулися під час війни, які впливають на підприємницьку діяльність в Україні. Дослідження включає аналіз практичних кейсів та програм підтримки українських підприємців у сучасних умовах війни. Також проведено аналіз проблем та потреб українців, які розпочали власний бізнес в Україні з початку війни. [2]

За даними дослідження було з'ясовано, що [2] «...за результатами опитувань власників підприємств 46,8% підприємств повністю або майже повністю припинили роботу з 24.02.2022 року. Тільки 12,4% не змінили або збільшили обсяги робіт у порівнянні з довоєнним часом. За узагальненою самооцінкою суб'єктів МСБ, загальні втрати МСБ за період війни сягнули \$ 85 млрд. (не враховуючи недоотриманих прибутків).

19% підприємств змушені здійснити релокацію, більшість з них зі Сходу України (41% підприємств Сходу вже релокували свої виробничі потужності та персонал чи здійснять це найближчим часом).

Скорочення обсягів роботи привели і до скорочення працівників на підприємствах МСБ. За результатами досліджень 20% персоналу були відправлені у відпустку, 27% працює на умовах скорочення зарплати і 20% було скорочено (понад 1 млн. осіб).

Загальна сума прямих задокументованих збитків зросла до \$108,3 млрд, мінімальні потреби у відновленні зруйнованих активів – \$185 млрд.

Загальні потреби підприємств МСБ у фінансуванні становить \$73,9 млрд. і 41% підприємств вважають пріоритетом пошук фінансування. Для релокованих підприємств основні потреби полягають у пошуку виробничих та складських приміщень, пошуку житла для співробітників та фінансової підтримки для покриття оборотних коштів та закупівлі обладнання. Більшість опитаних представників ОВА та громад зазначають, що знають про релоковані підприємства у своїй області і місцева влада долучається до допомоги у пошуку приміщень і житла. Програми наданням фінансової підтримки наразі запровадили Кіровоградська, Львівська та Рівненська області. В цілому, опитування виявило низький рівень взаємодії бізнесу з ОВА та громадами. 80,1% бізнесу не взаємодіють з ОВА та громадами, 96,1% не знають чи не долучені до програм ОВА і громад підтримки бізнесу. Дослідження фіксують також і низький рівень користування представниками МСБ державними та міжнародними програмами підтримки бізнесу під час війни. За результатами травневого опитування Європейської Бізнес Асоціації представників МСБ, учасників проєкту Unlimit Ukraine 72% не користувались ні державними, ні міжнародними програмами для підтримки свого бізнесу. 15% скористались опцією сплати єдиного 2% податку, 6% – іншими податковими пільгами, 2% – компенсацією за працевлаштування ВПО.

Незважаючи на всі труднощі, 93,4% бізнесу які здійснюють свою діяльність під час війни, близько 70% – залучені безпосередньо у волонтерську діяльність. Кожен п'ятий (а на Заході України – кожен третій) бізнес переконаний, що саме розвиток бізнесу, створення нових робочих місць, своєчасна та повна сплата податків – важливий внесок в перемогу України у війні з російською федерацією [2]

Третина бізнесу (33,4%) вже адаптувалась до умов військового часу і прийняла нову стратегію дій, половина (50,5%) знаходиться в процесі інтуїтивного управління та роздумує про стратегію, 11,1% не бачать сенсу в умовах війни розробляти стратегії. Також слід зазначити, що за результатами

досліджень [2] відбувається і зміна бізнес-стратегій серед МСБ – 43% планують розвиток експорту. За регіональним розподілом орієнтовані на експорт 48,2% бізнесу Заходу, 47,8% Півночі, 33% Центру, 36,2% Сходу та 30% Півдня.

Відіграло роль і спрощення реєстрації підприємницької діяльності та надання їм преференцій у вигляді податкових пільг. За сферою діяльності найбільше фізичних осіб-підприємців було зареєстровано у сфері комп'ютерного програмування; роздрібною торгівлі в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами; вантажних автомобільних перевезень; діяльність ресторанів та надання послуг мобільного харчування.

Також дослідженнями встановлено [2], що наявність ресурсів, передусім, фінансових, залишаються основною потребою бізнесу. На думку власників бізнесу, основними перешкодами в розвитку бізнесу є:

- відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку – 62%;
- не прогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку – 48% – відсутність достатнього капіталу – 43%;
- непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу – 29%
- недоступність кредитних коштів, у тому числі – програми 5-7-9, кредитів під 0% тощо – 28%
- зруйнованість ланцюгів постачання – 26%
- неефективна, довга і дорога логістика – 23%.¹⁷

Дослідження UNITY «Експрес оцінка поточних шляхів молодіжного підприємництва» (2022 рік) виявило головні проблеми молодих підприємців, які суттєво не відрізняються від проблем всіх підприємців в країні.

Серед них:

- зменшення попиту на товари і послуги;
- зруйновані ланцюги постачання;

- зростання вартості матеріалів і послуг;
- зростання ціни на обладнання та обмежена пропозиція;
- погіршенні витрати;
- втрата працівників;
- втрата клієнтів і ринків збуту;
- втрачені або пошкоджені активи;
- вичерпані оборотні кошти та заощадження;
- обмежений доступ до фінансів¹⁸.

Опитування Європейської Бізнес Асоціація також свідчить про те, що оцінка підприємцями власної фінансової стійкості погіршується. 34% повідомляють, що їх фінансових резервів вистачить на кілька місяців. 12% мають резервів на один місяць, а інші 12% – на пів року. Тільки 5% мають достатньо фінансових резервів на рік і більше. Про відсутність фінансових резервів зазначили 29% компаній.

Серед ключових рішень бізнесу на 2022-2023 рік, підприємства МСБ зазначили наступні:

- пошук нових клієнтів / каналів продажів – 68%
- скорочення витрат – 52%
- пошук фінансування – 41%
- запуск нових напрямів бізнесу – 35%
- антикризове управління – 33%
- пошук партнерів на зовнішніх ринках – 32%
- розвиток експорту – 30%
- отримання заборгованості з клієнтів – 21%
- скорочення персоналу – 20%²⁰

Про скорочення персоналу говорять і представники МСБ, які були опитані Європейською Бізнес Асоціацією [2]. 39% опитаних зазначили, що вони будуть вимушені скорочувати працівників, 22% зазначили, що вони будуть зменшувати зарплатню.

В своїй статті «Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні» для Приазовського економічного вісника [15], Тетяна Піхняк зазначила, що в сучасному бізнесі виникає досить складна ситуація: при значному зменшенні доходів підприємці змушені виконувати свої фінансові зобов'язання, які додатково ускладнюються витратами на впровадження дистанційної роботи, захисту та транспортування персоналу, а в найгірших випадках – релокацією та переміщенням бізнесу. У малих та середніх підприємств відсутній достатній фінансовий запас для того, щоб витримати період роботи зі збитками, тому вони потребують збільшеної державної підтримки [15]. Таблиця 3.1 відображає обмежувальні фактори, розглянуті в контексті окремих сегментів підприємництва.

Таблиця 3.1

Обмежувальні чинники в розрізі сегментів підприємництва

Фізичні особи – підприємці	Підприємства мікро – та малого бізнесу	Підприємства середнього бізнесу
1	2	3
Умови режиму воєнного стану	Умови режиму воєнного стану	Умови режиму воєнного стану
Нестабільна політична ситуація	Нестабільна політична ситуація	Нестабільна політична ситуація
Недостатній попит товарів та послуг на сучасному внутрішньому ринку	Недостатній попит товарів та послуг на сучасному внутрішньому ринку	Нестабільний курс національної валюти
Порушення логістичної системи внаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України	Порушення логістичної системи внаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України	Порушення логістичної системи внаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України
Податкові навантаження	Податкові навантаження	Корупція
Низька доступність державних кредитів	Низька доступність державних кредитів	Обмеженість напрямів державних грантових програм
Брак обігових коштів	Брак обігових коштів	Зниження експортних обсягів та стимулювання експорту

Продовження таблиці. 3.1

1	2	3
Труднощі пов'язані із релокацією та внутрішнім переміщенням	Нестача кваліфікованих кадрів у зв'язку із переміщенням професіоналів за кордон	Нестача кваліфікованих кадрів у зв'язку із переміщенням професіоналів за кордон
Нестабільність банківської системи	Нестабільність банківської системи	Нестабільність банківської системи

(таблиця 3.1. розроблена автором на основі [15])

Для повноцінного розвитку підприємництва та залучення інвестицій в країну, навіть в умовах війни, вирішальними є зрозумілі та прозорі правила гри на ринку, чесна та передбачувана поведінка контролюючих органів, а також відсутність регуляторних бар'єрів. Такі умови мають стати основою для ініціатив в сфері створення сприятливого бізнес-клімату.

Державні програми надання фінансової допомоги бізнесу розробляються для підтримки та стимулювання економічної активності, особливо в умовах конкретних економічних чи соціальних викликів. Такі програми включають різні інструменти та заходи для підтримки розвитку підприємств малого та середнього бізнесу.

Ці програми мають бути впроваджені на різних рівнях, включаючи як національний так і регіональний та місцевий рівні. Важливо, щоб такі програми були добре структурованими, ефективними та спрямованими на досягнення конкретних економічних та соціальних цілей.

Наразі в Україні існує певна система надання державної фінансової підтримки для розвитку підприємств МСБ та тих, хто бажає розпочати свій бізнес. Ця система надає різноманітні консультаційні та сервісні послуги, навчання та сприяння у встановленні контактів.

Однак у регіонах, де інфраструктура підтримки підприємництва є менш розвиненою, частину цих завдань беруть на себе регіональні структури

підтримки підприємництва.

Практика та дослідження показують, що ефективними є комплексні заходи підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу. І в цьому аспекті головне завдання держави – це взаємодія з інститутами підтримки підприємств малого та середнього бізнесу та безпосередньо з підприємницькою спільнотою для створення рівних умов на ринку. Підтримка малого та середнього підприємництва пов'язана із компенсацією нерівності умов для суб'єктів МСБ порівняно з великими підприємствами, а також наданням допомоги починаючим підприємцям.

Аналіз соціально-економічної ситуації та рівня розвитку малого та середнього підприємництва на прикладі Кіровоградської області виявив наступні ключові проблеми, які гальмують динамічний розвиток цього сектора економіки:

- відсутність необхідних знань та навичок у галузі підприємництва серед громадян, які бажають зайнятися цією діяльністю;
- недостатній рівень інформованості населення щодо актуальних питань підприємницької діяльності та джерел додаткового фінансування розвитку власної справи;
- відсутність необхідних власних матеріальних і фінансових ресурсів у підприємців-початківців для запуску та розвитку власного бізнесу;
- складність та високі витрати на процедури легалізації певної підприємницької діяльності, такі як, ліцензування, сертифікація, акредитація тощо;
- недосконалість податкового законодавства та відсутність пільг для стартапів; високі орендні платежі, які змушують підприємців шукати альтернативи у сфері «тіньового» бізнесу;
- недосконала система пільгового кредитування тощо.

І в цьому ракурсі удосконалення механізмів надання державної фінансової підтримки для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу

постає критично важливим завданням.

Удосконалення механізмів надання державної фінансової підтримки для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу можливо реалізувати через наступні напрями:

- спрощення кроків та умов отримання фінансової допомоги;
- розширення програм фінансування – розробка спеціалізованих програм для різних галузей та етапів розвитку підприємств;
- розширення підтримки безпосередньо для стартапів та інноваційних проєктів;
- розробка єдиної платформи та додатку для зручного доступу до інформації про фінансові інструменти;
- проведення інформаційних кампаній для підприємців. Організація навчань та семінарів для підприємців щодо умов отримання фінансової підтримки та ефективного використання коштів;
- забезпечення індивідуального підходу до підприємств з урахуванням їхніх конкретних потреб та викликів;
- зміна умов погашення кредитів в залежності від ситуації на ринку;
- залучення інвестиційних фондів та приватного сектору для спільного фінансування;
- розробка єдиної системи моніторингу та оцінки результативності фінансових програм;
- встановлення чітких єдиних критеріїв для визначення успішності підприємств;
- розробка стратегій розвитку, спрямованих на підтримку підприємств протягом тривалого періоду.

Для зростання участі малих та середніх підприємств (МСБ) у державних та міжнародних програмах підтримки бізнесу, слід реалізувати такі заходи:

- створення Єдиної платформи, на якій буде розміщена інформація про наявні державні та міжнародні гранти, або розширення функціоналу

платформи «Дія. Бізнес» узагальненою інформацією про міжнародні грантові програми (донори, умови надання підтримки, дедлайни, регіони на які розповсюджується грант, критерії відбору тощо). Цю інформацію слід поширювати через веб-ресурси бізнес-об'єднань, податкові інспекції, органи державної влади та місцевого самоврядування, регіональні фонди підтримки підприємництва, громадськість тощо);

- визначити пріоритетні напрямки кредитування в рамках державної системи фінансової підтримки бізнесу, особливо у програмі 5-7-9%, враховуючи обмежені ресурси та майбутній План відбудови країни;
- створення Єдиного алгоритму розміщення результатів маркетингових досліджень та моніторингу бізнес-активності на регіональних онлайн-платформах, веб-ресурсах бізнес-асоціацій, центрах підтримки підприємництва, органах влади та громадських ресурсах тощо;
- забезпечення інформаційної та освітньої підтримки для отримання доступу до державних програм закупівель, сприяючи побудові нових ланцюгів постачання та розширенню можливостей МСБ на нових ринках;

Важливою частиною стратегії відновлення економічного розвитку є сприяння створенню нових підприємств у секторі малих та середніх підприємств (МСБ). Як зазначалося в розділі I кваліфікаційної роботи, Уряд запровадив ініціативу щодо надання державної фінансової підтримки для заснування мікропідприємств, надаючи грант у розмірі 250 тис. грн. Можливість участі в програмі доступна громадянам України, які не зайняті на інших підприємствах та не ведуть інший бізнес. Для отримання гранту, особа, яка подає заявку, повинна викласти свій бізнес-план через портал Дія або відділення «Ощадбанку». Спеціалісти «Ощадбанку» та Державного центру зайнятості проводять оцінку поданої заявки та бізнес-плану. У випадку, якщо вони відповідають встановленим критеріям, грантові кошти автоматично перераховуються на окремий рахунок. З цього рахунку можна буде придбати обладнання, сировину, матеріали, оплатити оренду частково. Додатково

підприємці мають можливість отримати кредит за умовами програми Доступні кредити «5-7-9» на суму до 2,5 млн гривень. Ці кошти можна використовувати для будівництва чи реконструкції приміщень, закупівлі додаткового обладнання та фінансування оборотного капіталу.

Обмежені можливості уряду України у наданні грантів для створення власного бізнесу порушують питання щодо пріоритетності виділення державної фінансової підтримки та кредитів. Пропонується додати наступні критерії пріоритетності:

- галузь економіки (КВЕД економічної діяльності). Особливу увагу слід звертати на підприємців, які планують відкривати бізнес у галузях економіки, що є пріоритетними для розвитку країни в рамках майбутнього Плану відновлення. Сільське господарство та агробізнес визначаються як ключові сектори для стимулювання зайнятості та підприємництва, особливо у зв'язку із значними втратами в цих галузях у певних регіонах та масштабним переселенням;

- громадяни зі статусом ВПО або українські біженці в європейських країнах. Розвиток малих та середніх підприємств може відіграти ключову роль у забезпеченні зайнятості та генерації доходів. Надання грантів для започаткування бізнесу є дієвим засобом стимулювання повернення біженців, особливо враховуючи той факт, що частина українців, які залишили країну після початку війни, може не планувати повертатися;

- підприємства МСБ, засновані жінками або молоддю до 35 років. Молоді та жінкам складніша процедура пошуку роботи, особливо в умовах зростаючого безробіття. Вони часто стикаються зі стереотипами та дискримінацією. Фінансова підтримка, разом із нефінансовою, такою як менторська та консультаційна допомога, може стати ключовим фактором для їх успіху у підприємстві;

- вирішення основних потреб через розширення мережі підтримки підприємництва. Рекомендується розглядати можливість створення мережі

бізнес-хабів, жіночих та галузевих хабів, особливо в регіонах, які прийняли більше переселенців. Ці установи повинні не лише надавати освітні та інформаційні послуги, а й будувати мережу менторів та консультантів з підприємництва.

Ці напрями допоможуть створити більш ефективні та доступні механізми для надання державної фінансової підтримки для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу.

Для визначення найбільш ефективних чинників та механізмів успішного розвитку малого підприємництва в Україні, а також для вдосконалення інструментів надання державної фінансової підтримки, подальші дослідження мають бути орієнтовані на аналізі сучасного європейського досвіду у цьому секторі економіки.

Ключовими компонентами державної фінансової підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, згідно з отриманими аналітичними дослідженнями, повинні бути:

- надання різних типів державних позик, враховуючи потреби малого підприємництва;
- орієнтація органів державної влади та урядових програм на вимоги підприємств малого та середнього бізнесу;
- адаптація умов доступу малого та середнього бізнесу до публічних закупівель та можливостей отримання державної підтримки;
- реалізація кредитних програм для підприємств, які не мають можливостей отримання кредитів для оборотного капіталу та придбання основних засобів;
- розвиток венчурного капіталу;
- здійснення комплексу програм, спрямованих на навчання та консультаційну підтримку нових суб'єктів малого бізнесу;
- надання допомоги у випадках стихійних лих;
- популяризація та дотримання законів і правил.

- вжиття заходів в дусі «правила чесної гри».

Отже, перспективним напрямком вивчення ефективності надання державної фінансової підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва є оцінка внеску державної підтримки у досягнення результатів та удосконалення законодавчо-нормативних актів. Незавершеність ринкових інститутів і ринкової інфраструктури, обмеженість внутрішнього попиту залишаються проблемами. Кошти, виділені з бюджетів різних рівнів для розвитку малого підприємництва, часто спрямовуються на підтримку «кишенькових» підприємств, створених в більшій частині для ухилення від сплати податків, через вплив чиновників.

Недосконалість судової системи, недостатня захищеність від корупції, адміністративного ресурсу та кримінальних втручання стають негативними факторами для підприємців і споживачів. Податкова система, яка тягне підприємства в тінь, є ще одним істотним чинником, що знижує ефективність сталого розвитку підприємств малого та середнього бізнесу.

При аналізі чинників, що обмежують ефективні механізми розвитку малого та середнього підприємництва важливо враховувати, що інтереси суб'єктів МСБ можуть не завжди збігатися з загальними рішеннями економічних та зайнятісних проблем. Вивчення державної підтримки та формування пріоритетів для розвитку підприємств МСБ в контексті вирішення проблем зайнятості та створення нових робочих місць є надзвичайно важливим завданням. Потенціал позитивного впливу малого підприємництва на соціально-економічні процеси не може бути повністю використаний, поки не будуть виявлені та усунуті негативні фактори, а також до тих пір, поки не буде обґрунтовано шляхи та механізми поетапного розвитку малого та середнього підприємництва як ключового сектора національної економіки.

В Україні закладено основи системи фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва за зразком розвинутих країн декларуються та

практикуються майже всі види державної, недержавної та змішаної фінансово-кредитної підтримки підприємств малого та середнього підприємництва.

Поряд з цим механізми фінансово-кредитної підтримки потребують подальшого вдосконалення та поширення, адже спектр фінансових інструментів, які надаються закладами з підтримки малого підприємництва, є надто обмеженим і не відповідає вимогам сьогодення, а факти державної фінансово-кредитної підтримки мають одиничний характер, тому мало відчутний для основної маси суб'єктів МСБ.

Так, обмеженість державних фінансових ресурсів, спрямованих на державну підтримку і розвиток малого та середнього підприємництва, скорочує можливості фондів та установ з підтримки підприємництва, таким чином ускладнюючи виконання заходів Національної, міжрегіональних і галузевих програм розвитку та підтримки підприємств малого та середнього бізнесу.

3.2. Оптимізація механізмів надання державної фінансової допомоги з урахуванням особливостей регіональної політики

Підприємства малого та середнього бізнесу є основою економічного розвитку і на регіональному рівні. Забезпечення їх фінансової підтримки визначається необхідністю стимулювання економічного зростання та збереження робочих місць.

Як зазначила Л. Карпенко в своїй статті «Інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану» [11]: «...для забезпечення динамічної рівноваги розвитку регіонів необхідним є визначення впливу зрушень галузевої структури виробництва на економіку загалом і врахування цих питань при формуванні та реалізації регіональної політики. Зазначене обумовлює необхідність ґрунтовного дослідження і переосмислення організаційної та економічної складових

механізму регіональної промислової політики й уточнення функцій та напрямку дій основних інституцій регуляторного впливу держави».

Л. Карпенко зазначила, що «...в Україні під поняттям «державна підтримка малого бізнесу» маються на увазі будь-які державні заходи сприяння в інтересах суб'єктів господарювання, що створюють для них прямі чи приховані переваги. Державна підтримка малого бізнесу здійснюється в рамках впровадження регіональних і місцевих програм відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 року. Загалом метою державної підтримки розвитку малого підприємництва є створення сприятливих і надійних економічних, адміністративних та інституційних умов для його розвитку, захист підприємництва як джерела подолання негативних процесів економіки держави, підтримка вітчизняного товаровиробника, створення умов для розвитку малого підприємництва, умови для забезпечення зайнятості населення України, створення нових робочих місць», [11].

Аналізуючи існуючий порядок використання коштів для надання фінансової підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва через Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області на період дії воєнного стану, слід відмітити, що деякі аспекти вимагають удосконалення для більшої ефективності та адаптації до потреб регіону.

Пропонуються наступні шляхи удосконалення:

- при розробці бюджетів громад на наступний рік закріпити зобов'язання розробки та прийняття програм підтримки підприємництва із обов'язковим виділенням коштів для співфінансування бізнес-проектів для започаткування або розвитку бізнесу;
- щорічно переглядати обсяги фінансування програм підтримки та розвитку підприємств малого та середнього бізнесу шляхом збільшення кількості конкурсних програм із фінансування проектів для розвитку бізнесу;
- враховуючи низьку поінформованість суспільства про існуючи

державні та регіональні програми фінансової підтримки та зважаючи на іншу (порівняно з комерційною рекламою) функцію, віднести до соціальної реклами інформування громадськості про такі програми;

- розробити регіональну навчальну програму з підвищення обізнаності суб'єктів господарювання та тих, хто планує започаткування власної справи, з метою підвищення їхнього професійного рівня щодо спроможності ведення бізнесу, застосування норм податкового законодавства, основ бізнес-планування у підприємницькій діяльності, пошуку додаткових джерел фінансування бізнесу;

- організаторам конкурсу з надання фінансової допомоги та органам місцевого самоврядування – забезпечувати широке оприлюднення оголошення про проведення конкурсу та інформації про перебіг конкурсу, його переможців та виконання ними проєктів за рахунок бюджетних коштів, зокрема з обов'язковим оприлюдненням такої інформації на веб-ресурсах;

- чітко визначити пріоритетні ключові сектори економіки, які є стратегічними для регіонального розвитку, та акцентувати надання фінансової підтримки саме на них;

- закріплення в місцевих програмах підтримки підприємництва співпрацю з громадськими та бізнес-організаціями для забезпечення врахування реальних потреб місцевих підприємців;

- впровадження цифрових технологій для спрощення процесів подання та оцінки заявок на фінансову підтримку;

- запровадження менторських та освітніх програм для надання підприємцям необхідних навичок та знань;

- забезпечення легкого доступу підприємств МСБ до консультативної підтримки у вирішенні різних фінансових та управлінських питань;

- розвиток мережі бізнес-хабів та центрів підтримки підприємців для створення сприятливого середовища для обміну ідеями та досвідом;

- створення фондів для фінансування інноваційних проєктів та досліджень на регіональному рівні.
- введення системи регулярного моніторингу та звітності для оцінки ефективності програм та вчасного виявлення можливих вдосконалень;
- створення механізмів для стимулювання окремих груп підприємництва (жіноче, молодіжне, інклюзивне тощо).

Держава постійно експериментує із новими формами організації надання фінансової підтримки для розвитку підприємництва, шукає шляхи підвищення економічного стимулювання та зменшення податкового тиску на плечі підприємств. На сучасному етапі розвитку української економіки, підприємства мікро- малого та середнього бізнесу переживають кризу, і багато від загального розвитку економіки залежить від діяльності підприємств усіх форм власності. В умовах ринкової трансформації ефективна державна підтримка малого підприємництва стає об'єктивною умовою для його успішного розвитку. Глибокі ринкові трансформації неможливі без динамічного розвитку малого та середнього підприємництва, і це передбачає впровадження системи його державної підтримки, яка створить сприятливі умови для розвитку цього сектора економіки. В аспекті розвитку підприємництва в Україні важливо досліджувати та адаптувати досвід стимулювання підприємництва, що успішно використовується в розвинених країнах світу, з урахуванням особливостей національного розвитку суб'єктів господарювання.

Вжиття описаних в роботі заходів сприятиме створенню більш ефективних та відзначених успіхом програм фінансової підтримки для підприємств малого та середнього бізнесу на регіональному рівні.

ВИСНОВКИ

Розвиток підприємств малого та середнього бізнесу в сучасних умовах є одним із головних та пріоритетних важелів вирішення економічних, соціальних та оборонних проблем країни. В умовах воєнного стану утримання діючих найманих осіб, створення нових робочих місць, своєчасність та повнота сплати податків до бюджетів усіх рівнів є ключовими аспектами сталого розвитку економіки країни в кризових умовах.

Проведені дослідження підтверджують, що існуючі державні програми фінансової підтримки мають позитивний вплив на розвиток підприємств малого та середнього бізнесу. Зокрема, було виявлено значущий зріст обсягів виробництва та збільшення кількості нових робочих місць у суб'єктах господарювання, які скористалися підтримкою.

Так, завдяки старту з 01 липня 2022 року урядової програми фінансової підтримки з надання мікрогрантів на започаткування або розвиток власного бізнесу – проєкт «єРобота», [10] «...у 2022 рік за рішеннями Уряду фактично виплачено гранти 2 530 отримувачам на загальну суму 1 555,09 млн грн, у тому числі:

- мікрогранти – 2 319 отримувачам на суму 542,72 млн грн;
- гранти переробним підприємства – 178 отримувачам на суму 958,61 млн грн;
- гранти на садівництво – 30 отримувачам на суму 39,74 млн грн;
- гранти на тепличні господарства – 3 отримувачам на суму 14,02 млн грн.» [10].

За інформацією, оприлюдненою на державному порталі «Дія», «...у 2023 році 101 фермерське господарство отримало державну допомогу на суму понад 379 000 000 гривень в межах програми єРобота. З них майже 302 000 000 гривень було направлено 86 підприємствам на розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства. Ще 15 підприємств отримало понад 77 000 000

гривень на розвиток тепличного господарства. З початку дії програми виплачено 428 000 000 гривень 110 суб'єктам господарювання. Зокрема, майже 337 000 000 гривень отримали 93 господарства на розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства та понад 91 300 000 гривень – 17 підприємців на теплиці. Повністю виплатили гранти 70 господарствам на розвиток проєкту «Свій сад» і 14 господарствам на розвиток проєкту «Своя теплиця»...», [10].

Починаючи з запуску програми «Доступні кредити 5-7-9» у 2020 році, підприємці змогли отримати 75 673 кредити від уповноважених банків, загальна сума яких становить 249,4 млрд. грн.

Протягом усього періоду дії режиму воєнного стану в Україні в рамках національної державної ініціативи «Доступні кредити 5-7-9%» було укладено 40 851 кредитний договір на суму 159,8 млрд грн. Низку угод підписали банки державного сектору, уклавши 30 757 кредитних договорів на загальну суму 81,6 млрд грн. Згідно з інформацією, розміщеною на веб-сайті уряду України, основні напрямки використання цих кредитів включають антивоєнні ініціативи та підтримку сільського господарства.

За цільовим призначення кредити розподілялися за наступним чином:

58,12 млрд грн – на антивоєнні цілі;

35,54 млрд грн – кредитування для сільськогосподарських товаровиробників;

10,26 млрд грн – на інвестиційні проєкти;

9,11 млрд грн – кредити для подолання кризових ситуацій;

3,75 млрд грн – рефінансування попередніх кредитів.

На місцевому рівні підтримка розвитку підприємств малого та середнього бізнесу реалізується через виконання регіональних та місцевих програм, спрямованих на підтримку цього сектору. Основною метою таких програм у сфері фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки є координація фінансових ресурсів усіх джерел підтримки підприємництва в

регіоні та впровадження ефективних механізмів для цільового використання виділених фінансових коштів.

Дослідженням встановлено, що Регіональним фондом підтримки підприємництва у Кіровоградській області профінансовано бізнес-проектів на започаткування або розвиток власного бізнесу за останніх три роки:

- 2021 рік – 7 суб'єктів підприємницької діяльності на загальну суму 2 213,00 тис. грн. (створено додатково 17 робочих місць);
- в 2022 році – 5 суб'єктів підприємницької діяльності на загальну суму 1 216,70 тис. грн. (створено додатково 23 робочих місця);
- в 2023 році – вже профінансовано 8 суб'єктів підприємницької діяльності на загальну суму 1 092,00 тис. грн. (створено додаткових 22 робочих місця); до кінця року планується профінансувати ще 4 суб'єкти підприємницької діяльності на загальну суму 570,00 тис. грн. та створити додаткових 13 робочих місць.

Зниження кількості суб'єктів господарювання, які скористалися фінансовою допомогою в 2022 році в порівнянні з 2021 роком обумовлено початком повномасштабного військового вторгнення на територію України, зниженням платоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу, зменшенням сум фінансування програм підтримки підприємництва, а також відмовою від ризикованих інвестицій навіть при наявності державної фінансової підтримки.

Проте, держава безперервно зосереджує свої зусилля на підтримці розвитку бізнесу в умовах війни, спрямовуючи їх на розширення можливостей фінансування через кредитні та грантові програми.

Безперечно, збільшення обсягів реалізації державних ініціатив сприяє започаткуванню власної справи, відновленню підприємств, можливості для релокації їх з тимчасово окупованих територій, створенню умов для відновлення виробничих потужностей після перереєстрації підприємств на підконтрольних територіях, збереженню та створенню нових робочих місць та

сплаті податків. Уряд постійно впроваджує дерегуляційні заходи з метою оптимізації та модернізації дозвільної системи та документації, що є ключовим чинником у процесі підтримки підприємницької діяльності під час війни.

Однак дослідження виявило ряд проблем у реалізації програм, таких як складність процедур отримання державної фінансової допомоги та кредитів за пільговими умовами, а також недостатня інформаційна освітленість серед підприємців. Ці аспекти ускладнюють доступ до програм та обмежують їхню ефективність. Загальний успіх будь-якої програми надання фінансової допомоги залежить від ефективного управління, прозорості інструментів та алгоритмів втілення, партнерства з різними стейкхолдерами та відповідності до стратегії регіонального розвитку.

З метою покращення ефективності державної фінансової підтримки пропонується вдосконалити процедури її отримання, спростити адміністративні обмеження та активізувати інформаційну кампанію серед підприємців.

На основі отриманих результатів рекомендується урядовим органам, регіональним органам державного управління та органам місцевого самоврядування активізувати співпрацю з підприємцями, враховуючи їх потреби при формуванні програм фінансової підтримки, забезпечити безкоштовні консультації суб'єктам МСБ щодо фінансових інструментів та оптимальних стратегій їх використання, а також залучати експертів з різних галузей для оцінки фінансових проєктів та надання рекомендацій.

В цілому, проведений аналіз та дослідження свідчать про необхідність подальших наукових досліджень механізмів надання державної фінансової підтримки для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу з метою постійного вдосконалення програм та забезпечення сталого економічного зростання.

Ця робота є важливим внеском у розуміння ефективності та

можливостей удосконалення державної фінансової підтримки для підприємств малого та середнього бізнесу, що є критично важливим для розвитку стійкої економіки та підтримки підприємницької активності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації до виконання та захисту кваліфікаційних робіт за другим (магістерським) рівнем вищої освіти для здобувачів вищої освіти ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Укладачі: Сибірцев В.В., Мельник Т.А., Попов В.М., Задорожня Л.М. Кропивницький : ЦНТУ, 2022. 41 с.

1. Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні – Career Hub. Career Hub. URL: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/>

2. Війна зачепила практично весь малий та середній бізнес України – опитування. Новини України – останні новини України сьогодні – УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/biznes-pid-chas-viyni-lishe-6-biznesu-vdalosya-uniknuti-shkodi-vid-viyni-12266319.html>

3. Володимир Зеленський: Малий і середній бізнес – це основа економіки України, тож він є важливим пріоритетом для держави. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-malij-i-serednij-biznes-ce-osnova-ekonom-67213>.

4. Деякі питання надання грантів бізнесу. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-p#Text>

5. Дія – Державні послуги онлайн. Державні послуги онлайн | Дія. URL: <https://diia.gov.ua/>

6. Доступні кредити 5-7-9 % 2022 – деталі, порядок дій, умови кредитних програм – Finsee. Finsee. URL: <https://finsee.com/доступні-кредити-для-бізнесу/#програма>

7. Доступні кредити 5-7-9% – ФОНД РОЗВИТКУ

ПІДПРИЄМНИЦТВА. ФОНД РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/>

8. Дячун О. Стимулювання розвитку підприємництва в Україні в контексті європейських стандартів / О.Дячун, І.Нагорняк // Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку територіально-господарських систем : монографія. – Т. : ФОП Паляниця В.А., 2021. – С. 85-89.

9. «Робота: у 2022 році в рамках грантових програм Урядом фактично виплачено 1,555 млрд грн. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yerobota-u-2022-rotsi-v-ramkakh-hrantovykh-prohram-uriadom-faktychno-vyplacheno-1555-mlrd-hrn>

10. Карпенко Л. М. Інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. публічне управління і адміністрування в Україні. 2023. № 33. С. 68–73. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/33-2023/12.pdf>.

11. Компенсаційні програми для роботодавців від служби зайнятості | Державний центр зайнятості. Головне | Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/novyna/kompensaciyni-programy-dlya-robotodavciv-vid-sluzhby-zaynyatosti>

12. Мурована Т. О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. Економіка та суспільство. 2023. №47.

13. Підтримка малого і середнього підприємництва. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>

14. Піхняк Т. А. Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні. Приазовський економічний Вісник. 2021. Вип. 2 (25). URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2021/2_25_ukr/7.pdf

15. Подплетній В. В., доцент кафедри фінансів та планування,

кандидат економічних наук, Центральноукраїнський національний технічний університет. Державна фінансова підтримка розвитку малих підприємств. Економічні науки. 2015. №27. URL: <https://economics.kntu.kr.ua/pdf/27/10.pdf>

16. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

17. Регіональна програма розвитку малого і середнього підприємництва. Інформація про стан виконання регіональної програми розвитку малого та середнього підприємництва у Кіровоградській області на 2022-2024 роки. Офіційний сайт. Кіровоградська обласна військова адміністрація. URL: <https://www.kr-admin.gov.ua/start.php?q=Regulatorni/Ua/pidpriem/program/program.html>

18. Територіальні органи ДПС у Кіровоградській області. kr.tax.gov.ua. URL: <https://kr.tax.gov.ua/>

19. Фінансова допомога. Кіровоградщина бізнесова – Регіональний фонд підтримки підприємництва у Кіровоградській області. URL: <http://pidpriem-gue.kr.ua/діяльність-фонду/фінансова-допомога>

20. Ринок праці під час війни: чи є у українців шанси знайти собі нову роботу | Державний центр зайнятості. Головне | Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/rynok-praci-pid-chas-viyny-chy-ye-u-ukrayinciv-shansy-znayty-sobi-novu-robotu>

21. Світовий банк в Україні. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

22. Міністерство економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

ДОДАТКИ